

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

VYUŽITÍ PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ DIAGNOSTIKY V PRÁCI
UČITELE

THE USE OF PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL DIAGNOSTICS IN THE WORK
OF TEACHER

Diplomová práce

Bc. MICHAELA ČERNÁ

Učitelství pro střední školy, NMgr. PG- VV

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 11. 4. 2014

.....
Michaela Černá

Poděkování:

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. za vedení diplomové práce, čas strávený při konzultacích, četné připomínky a komentáře k práci.

Název:

Využití pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele.

Anotace:

Černá, M.: Využití pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele.

/Diplomová práce/ Praha 2013 - Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky, 102s.

V diplomové práci autorka hledá metody pedagogicko-psychologické diagnostiky. Popisuje využití pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele. Autorka dále zjišťuje, jakým způsobem učitelé při diagnostice postupují, jaké metody využívají a s jakými výchovně vzdělávacími problémy se setkávají nejčastěji. Také se ptá na zkušenosti učitelů s pedagogicko-psychologickými poradnami.

Klíčová slova:

žák, učitel, osobnost, diagnostika, reflexe, metoda, pedagogika, psychologie

Title:

The use of pedagogical-psychological diagnostics in the work of teacher.

Annotation:

Černá, M.: The use of pedagogical-psychological diagnostics in the work of teacher.

/Diploma thesis/ Prague 2013 – Charles University, Faculty of Education, pedagogy, 102p.

In the thesis the author looks for methods of pedagogical-psychological diagnostics. She describes the use of pedagogical-psychological diagnostics in the work of teacher. Furthermore the author explores the way in which teacher proceeds the diagnosis, which methods the teacher uses and with which educational problems he or she encounters most frequently. The author is also interested in the teacher's experience with Pedagogical and Psychological Counselling Centre.

Keywords:

student, teacher, personality, diagnosis, reflection, method, pedagogy, psychology

Obsah

Úvod.....	8
1 Pedagogicko-psychologická diagnostika.....	10
1.1 Diagnostika	12
1.2 Diagnostické metody.....	13
1.3 Specializované typy dotazníků pro zjištění sociálního klimatu	19
1.4 Další dotazníky pro pedagogy.....	22
1.5 Didaktické testy.....	22
2 Úloha pedagogů.....	25
2.1 Kompetence učitele.....	27
2.2 Typologie učitelů	28
2.3 Poradenské služby.....	29
3 Individuální vzdělávací plán.....	35
3.1 Pedagogická charakteristika žáka	37
4 Školská poradenská zařízení.....	41
4.1 Pedagogicko-psychologické poradny.....	41
4.2 Speciálně pedagogické centrum	42
4.3 Střediska výchovné péče	43
5 Diagnostika školní zralosti	45
5.1 Možnosti výtvarného projevu dítěte.....	45
5.2 Testy školní zralosti	46
5.3 Uznání nezralosti.....	47
5.4 Záznamové archy	47
6 Využití diagnostiky pro pedagoga.....	50
7 Úvod do výzkumné části	52
8 Hlavní výzkum	54
Závěr	69
Seznam tabulek a grafů.....	73
Seznam odborné literatury	74
Webové zdroje:	76
Další zdroje:.....	78

Seznam příloh	79
Příloha 1- Dotazník, předběžný výzkum	80
Příloha 2- Výsledky dotazníkového předběžného výzkumu	84
Příloha 3- Dotazník, hlavní výzkum	90
Příloha 4- Výsledky dotazníkového hlavního výzkumu	96

Úvod

Diagnostika je nedílnou součástí výchovy a vzdělání. Diagnostiku neboli poznávání žáka přirozeně používá každý učitel, dokonce i podvědomě každý rodič. Možná se učitelé brání, že nejsou dostatečně kompetentní k tomu diagnostiku provádět, že patří do rukou pedagogicko-psychologických poraden. Nelze ovšem učit třídu žáků, kterou by učitel viděl každý den poprvé. Poznat žáka a celou třídu je nezbytné k plnohodnotnému efektivnímu vzdělání a výchově. Diagnostika je stejně důležitá jako evaluace tedy hodnocení žákových výstupů. Žáci potřebují, abychom je poznali, stejně jako chtějí dostat adekvátní hodnocení jejich výkonu. Mimo jiné jsou učitelé po rodičích první dospělí lidé, se kterými žáci přicházejí denně do kontaktu. Pokud bude mít žák k učiteli důvěru, najde v sobě i jistotu, že se za svým učitelem může přijít svěřit s jakýmkoliv problémem. Poznatky pedagogické diagnostiky jsou velice cenné pro osoby zainteresované do procesu výchovy a vzdělávání.

Pedagogická diagnostika disponuje velkou důležitostí, přes to je stále nedocenená a mnozí učitelé nevědí jak s ní nakládat. Správně prováděnou diagnostikou učitelé zjistí nejen potíže a problémy při vyučování, objeví také kvality svých žáků. Pomohou jim tak k rozvoji osobnosti a schopností například při počátku školní docházky osvojování trivia, čtení, psaní a počítání, následně při výběru dalšího vzdělávání, či výběru profese. Diagnostikou učitelé minimalizují potíže při vzdělávání, také podchytí nadané žáky a jejich výkon tak nestagnuje, naopak vede k nadprůměrným výsledkům.

V současné škole se odráží tendence vzdělávací politiky, jako jsou výchova globální a multikulturní. Zvyšují se požadavky na školy integrovat žáky z menšin, z cizojazyčných rodin, žáky s handicapem. Stále více se můžeme na základní škole setkat s žáky trpícími například autismem. Tyto tendence zvyšují nároky na učitele, který by měl být empatickým partnerem žáků. Musí si vědět rady s výchovně vzdělávacími problémy, se specifickými vzdělávacími potřebami, které vyžadují individuální přístup učitele k jednotlivým žákům. Vysoká heterogenita žáků, obzvláště pak na školách kde při jejich přijímání nedochází k významné selekci, přináší velkou škálu možných vad a poruch a učitel by měl mít kompetenci diagnostikovat a efektivně tak zvládat všechny možné

příčiny neúspěchu žáků a třídy. Učitel by se měl nejen vyznat v odborných zprávách od lékařů či psychologů, ale měl by být schopen sám iniciovat vyšetření žáka.

Diagnostická kompetence je pro učitele, jeho žáky a celou třídu velice zásadní. Žák a celá třída jsou v jisté závislosti na tom, jak je učitel zná a podle toho se také bude třída v procesu učení cítit. Učitel by se měl zabývat poznáváním žáka, jeho osobnostními charakteristikami, třídou a vztahy ve třídě, dále by měl znát komplexně souvislosti o žákovi, jeho záliby, mimoškolní aktivity a rodinné zázemí. Znalostí těchto souvislostí učitel efektivně rozvíjí potenciál jedince, jeho zájem o poznávání a motivaci k učení, přispívá ke kladným vztahům ve třídě, což se může projevit i v jiných sociálních skupinách. V opačném případě se schopnosti žáka nemusí rozvíjet, naopak pokud se nebude cítit dobře, dojde ke stagnaci, nebo zhoršení jeho výsledků, ve třídě se mohou objevit různé patologické jevy jako je šikana, či poruchy vztahů ve třídě. Následná intervence například při spolupráci s externí institucí pak pro žáky nebude příjemná, může dojít i k úplnému rozbití třídy.

V teoretické části práce se snažím obsáhnout, popsat a vysvětlit všechny složky diagnostiky. Diagnostika týkající se primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání bude následně zkoumána v empirické části. Výzkumné cíle jsem si stanovila na základě toho, co považuji v této problematice za nejzávažnější. Cíle se týkají zjištění jakých metod a postupů pedagogicko-psychologické diagnostiky učitelé využívají nebo nevyžívají a jaké s ní mají zkušenosti. Mimo jiné také jakým způsobem vyhledávají a řeší výchovně- vzdělávací problémy žáků, s jakými potížemi se nejčastěji setkávají a jak s nimi posléze nakládají. Jaké instituce kontaktují a jejich případná spokojenost s těmito zařízeními. Dále výzkum zjišťuje existenci třídnických hodin, jejich časovou dotaci a obsah.

1 Pedagogicko-psychologická diagnostika

Rozdíly mezi pedagogicko-psychologickou diagnostikou a pedagogickou diagnostikou jsou nepatrné. Tato práce používá termín pedagogicko-psychologická diagnostika, která je svým obsahem přesnější. „*Pedagogicko-psychologická diagnostika je psychologická diagnostika aplikovaná v pedagogické oblasti.*“¹ Centrálním předmětem je zde žák a školní třída. Bádá v pedagogickém, tedy výchovně vzdělávacím procesu. Jejím hlavním činitelem je učitel, především třídní učitel, který spolupracuje s výchovným poradcem, metodikem prevence sociálně patologických jevů, ale také s dalšími odborníky. Jde o zjištění poměru žádoucího, reálného a potenciálního. K tomuto zjištění pomáhají učitelům další disciplíny, jako jsou vývojová psychologie, biologie dětí a mládeže, patopsychologie a v neposlední řadě speciální pedagogika. „*Pedagogická diagnostika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu výsledků výchovně vzdělávacího procesu.*“² Angl. assessment diagnostics je vědeckou disciplínou zabývající se otázkami diagnostikování subjektů v edukačním prostředí. Edukačním prostředím je myšleno převážně školní prostředí. Zahrnuje teorii, metody pedagogického diagnostikování, také způsoby interpretace pedagogických diagnóz. Někteří odborníci považují pedagogickou diagnostiku za součást pedagogické evaluace, jiní za samostatnou disciplínu. Američtí odborníci soudí³, že diagnostikování a veškeré testování žáků je součástí pedagogické evaluace. „*Dá se tedy konstatovat, že pedagogická evaluace a pedagogická diagnostika jsou vědecké oblasti velmi blízké, používají dokonce stejné metody- např. testy nebo hodnotící škály jsou běžné v obou disciplínách. Rozdíl je spíše v základním přístupu- pedagogická evaluace vyvíjí úsilí uchopit zkoumané jevy kvantitativně a ve velkých populacích, z nichž lze vyvozovat zobecnující závěry; pedagogická diagnostika se soustřeďuje spíše na jednotlivce a*

---

¹ HRABAL, V.; *Pedagogickopsychologická charakteristika žáka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 13. ISBN 80- 04- 22149- 1.

² DITTRICH, P.; *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992, s. 8. ISBN 80- 85467- 69- 0.

³ Mezinárodní encyklopedie pedagogické evaluace, Walberg, Haertel 1990

jedinečné případy, které chceme postihnout hlavně z kvalitativního hlediska, vzhledem k individuálním zvláštnostem.“⁴

Pro vlastní diagnostickou práci učitele, musí každý učitel vědět, kdy na této tenké hranici zasahuje mimo své kompetence a dostává se do oblasti psychologie. V tomto případě je povinen nalézt vhodnou odbornou pomoc a neužívat psychologické metody, které by mohli žákovi, či třídě žáků spíše uškodit, než pomoci. Avšak k dobré práci učitele a k ní patřící diagnostice jsou nutné znalosti jak pedagogické, tak psychologické.

Na rozdíl od pedagogicko-psychologické a pedagogické diagnostiky, psychologickou diagnostiku provádí nejčastěji psycholog, který poznává psychický stav a vývoj jednotlivce nebo sociálního útvaru. Předmětem zájmu psychologické diagnostiky je člověk, poznání a porozumění jedinci a skupině. Společným zájmem všech zmíněných diagnostik je mimo jiné určení diagnózy a prognózy.

Pedagogická evaluace angl. educational evaluation/ assessment. Evaluace, tedy hodnocení má v pedagogice význam zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému. Příkladem využívání pedagogické evaluace je obor srovnávací pedagogika.⁵ Stále se zvyšují nároky na učitele, přinášejí další odvětví pedagogické diagnostiky, kterým je autoevaluace učitele, zde se jedná o reflexi učitelské práce samotným učitelem.⁶

Psychodiagnostika je obor aplikované psychologie, zjišťuje a měří psychologické procesy, vlastnosti, stavy jedince nebo skupin jedinců (v pedagogicko-psychologické diagnostice je to žák a školní třída). Spolupracuje s psychologií osobnosti, sociální i vývojovou psychologií. Psychodiagnostika je v pedagogické psychologii zahrnuta v rámci pedagogické psychologie, školní psychologie a poradenská psychologie.

Pedagogicko-psychologická diagnostika a její kompetence dle Dittricha:

1. Rady učitelům při optimalizaci výuky a výchovy,

---

⁴ PRŮCHA, J.; Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Praha: Portál, 2000, s. 133. ISBN 80- 7178-399- 4.

⁵ ISCED, TIMSS, IEA

⁶ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník, 4., aktualizované vydání.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 772-8.

2. *Pomoc při analýze kritických míst ve školství pro školské (městské správy), ministerstva,*
3. *Poskytování či zprostředkování terapeutické pomoci žákovi, rodičům, ale i učitelům,*
4. *Pomoc při hledání zaměstnání, sledování uplatnění absolventů své školy atd.*⁷

Některé z činností pedagogicko-psychologické diagnostiky jsou na školách obsáhnuty prací výchovného poradce, školního metodika prevence a školního psychologa. Ze zákona musí každá škola zaměstnávat výchovného poradce a metodika prevence sociálně patologických jevů. Školní psycholog není na školách ze zákona povinen. Větší školy ovšem školního psychologa mají. Diagnostickou prací se dále zabývají všichni učitelé, zejména třídní učitelé. Vedení školy zkoumá hlavně metodické otázky a efektivitu vyučování.

*„Pedagogickopsychologickou diagnostiku žáků chápeme jako poznávání a hodnocení individuálních zvláštností a specifiky osobnosti vychovávaného jedince (a výchovných skupin) s orientací na prognózu a vyústění v návrhy na optimalizaci jejich rozvoje“.*⁸

1.1 Diagnostika

Diagnostiku na základních školách využívá třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, speciální pedagog, učitel výchov, ale také ostatní pedagogové. Zmíněné pozice popisují, kdo na školách rozpoznává, pátrá, radí, informuje, stará se o prevenci rizikových chování nebo pomáhá žákům se specifickými poruchami učení. Všichni zmínění musí být proškoleni a mít specifické vzdělání. Podle jejich vědomostí a zkušeností si stanoví správný diagnostický nástroj.

Učitelé často nevědí, co si mají pod termínem pedagogická diagnostika představit. Jedná se však o běžné hodnocení žáka, jeho vlastností, vzdělání, morálce, nadání a obtížích. Užívání tohoto termínu si vyžádala vědecká povaha pedagogického oboru a jako jiné termíny vznikla kvůli snadnější komunikaci a spolupráci vědců v mnoha zemích. Diagnostika sleduje především možnost optimálního využití poznatků, metod a

---

⁷ DITRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992. s. 5. ISBN 80- 85467- 69- 0.

⁸ HRABAL, V. *Pedagogickopsychologická diagnostika žáka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 9. ISBN 80- 04- 22149- 1.

přístupů ke zkoumání relativně totožných objektů zkoumání, avšak z různých směrů, úhlů a šíře pohledu. Objektem zkoumání pedagogické diagnostiky je jedinec nebo sociální útvar zapojen ve výchovně- vzdělávacím procesu.⁹

Hlavním činitelem v pedagogicko-psychologické diagnostice je učitel, který musí sledovat průběžný sled aktivit studujícího a znát kontext situací ve kterých se problémy žáka vyskytují. Bez těchto informací sice mohou jiné instituce provést jednorázové šetření, studie se ale nestane plnohodnotnou diagnostikou. Spolupráce kvalifikovaného učitele v této problematice je nedílnou součástí pedagogicko-psychologické diagnostiky.

1.2 Diagnostické metody

Některé diagnostické metody jsou typičtější pro učitele, jiné jsou vyhrazeny psychologům. Tatož data se využívají k pedagogice i psychologii, jejich sběr je však zapotřebí držet v rukou kompetentních pedagogů či psychologů. Pokud nějaká metoda specifická pro školního psychologa bude využívána pedagogem neznalým v dané metodě, výsledky mohou být zkreslené, tím pádem nevěrohodné. Nemůžeme tedy uznat jejich validitu a reliabilitu a vyvozovat plynoucí závěry. Závěry z šetření pomocí metody, ve které není učitel dostatečně kompetentní, mohou žákům dokonce i velice ublížit a poškodit je.

Každý učitel dělá denní diagnostickou práci, pozoruje žáky, provádí rozbory písemných a jiných prací. Sleduje žáky při zkouškách, při řešení úloh a úkolů. Není zapotřebí složitě vypočítávat statistické údaje. Učitelé by se měli na své žáky dívat diagnosticky citlivě, aby mohli zajistit odpovídající vzdělání a výchovu.¹⁰ Tyto diagnostické postupy, které se neváží na přísná pravidla a statistický základ mají, název klinické postupy. Jsou pružné, učitel je může obměňovat a přizpůsobovat individualitě žáka. Druhým základním diagnostickým postupem je postup testový.

---

⁹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

¹⁰ MOJŠÍKEK, L. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

Pozorování

Pozorování je záměrné, cílevědomé a plánovité. Můžeme ho rozdělit na pozorování volné, kdy se nespécifikujeme na konkrétní jevy, snažíme se získat vzhled do situace, všímáme si celé širší pozorovaných jevů (př.: školní třída). U volného pozorování dojdeme k menší přesnosti, ale získáme větší rozsah pozorovaných jevů. Jiné je to u systematického pozorování, kdy přesně víme, koho nebo jaký jev ve třídě budeme pozorovat. Je zde zapotřebí kvalitní systematické přípravy. Systematické pozorování nám poskytne větší přesnost, ale obsáhne menší rozsah pozorovaných jevů. Dále jsou typy pozorování rozděleny na krátkodobé, jednorázové a dlouhodobé, jejichž význam vyplývá z názvů.

Posledním dělením, které by mělo být zmíněno je pozorování přímé, kdy je pozorovatel přítomen dění, ale nijak do něj nezasahuje (př.: hospitace). Zúčastněné pozorování vlastně provádí každý učitel ve třídě. Pozorovatel je zároveň i účastníkem dění. Nakonec nepřímé pozorování, kdy pozorování probíhá bez přítomnosti pozorovatele. Pozorovatel využívá k pozorování jiných prostředků (př.: videozáznam).

U pozorování musíme počítat se změnou chování zúčastněných. Mezi typické prvky chování patří simulace (předstírání), agravace (přehánění) a disimulace (zastírání). Také proto je důležité pozorování opakovat. Tím se vyhneme chybám v měření a vyloučíme například momentální nálady jednotlivců i třídy.

Dalším problémem může být u pozorování působení subjektivních názorů pozorovatele. Tyto faktory poté působí na objektivitu této metody. Zde můžeme uvést například haló-efekt, předsudky, stereotypizaci, analogii, vztah figura- pozadí, tendenci k průměrnému hodnocení a jiné. Tento problém částečně řeší řada deskriptivních metod a technik, které pomáhají objektivizovat záznam pozorované pedagogické reality. Zde lze využít techniku znakového jazyka, techniku frekvenční a sekvenční analýzy a pozorovací škály.¹¹

---

¹¹ DITRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 69- 0.

Rozhovor

Rozhovor je další ze základních diagnostických metod. Rozhovor samozřejmě využíváme i v běžné komunikaci. Jako diagnostickou metodu ji využíváme ve třech rovinách. Řízený rozhovor, kdy má vyptávající se předem stanovené otázky a respondent přesně odpovídá. Stupeň volnosti je na osobě řídící rozhovor, respondent tedy nemusí mít prostor k vlastnímu projevu. Částečně řízený rozhovor již žákovi dává vlastní prostor. Máme určený cíl a základní informace, které chceme získat. Neřízený rozhovor je primárně v rukách respondenta, tuto metodu využívají hlavně školní psycholog a výchovný poradce. Musí být předem zjištěno co nejvíce informací o žákovi. Tázací má předem připravený plán rozhovoru, další otázky přizpůsobuje dle vývoje rozhovoru.

Důležitá je schopnost zapamatovat si co nejvíce z rozhovoru s žákem a po žákovu odchodu udělat zápis. Jiné záznamy jako například audio záznam je problematický, protože je nutné mít k jeho pořízení souhlas zákonných zástupců.

Dotazník

Dotazník je způsob psaného řízeného rozhovoru. Vyžadují se písemné odpovědi. Je méně časově náročný, než rozhovor. Dotazník je žádoucí před předložením zkoumaných respondentů vyzkoušet na jiném vzorku respondentů. Při jeho přípravě a sepsání je nutné mít předem připravený výzkumný cíl, který se pomocí položených otázek snažíme splnit.

Při přípravě dotazníku je nutné brát na zřetel věk respondentů, formulovat dotazník pro námi zvolenou věkovou skupinu. Pro menší děti, by měl být osobní, žákům v něm nevykat, nepoužívat cizí výrazy, používat krátké věty. U starší generace by se nemělo používat slov převzatých z angličtiny. Dále dbát na časové omezení a počet položek, více než půl hodiny se participant nevydrží koncentrovat. Samozřejmostí je tematické rozmyšlení dotazníku.

Dotazník by měl být atraktivní pro respondenty, stručný. Měl by zahrnovat informace, proč, demografické informace, charakteristiky tazatele a lidí, které se kolem tazatele

pohybují. Doporučuje se zaměřením na jedno téma a postup od obecného ke specifickému neměli bychom začínat ani končit dotazník jádrovou otázkou.

Dotazník slouží ke sběru základních diagnostických údajů o žácích. S jeho pomocí zjistíme zájmy žáků, jejich názory, postoje, citové a sociální vztahy (př.: SO- RA- D).

Metoda ústních a písemných zkoušek

Stejně jako pozorování a rozhovor se i tato metoda používá v pedagogických situacích velice často. Zde učitel musí dbát na správné poležení otázek. Tato metoda vyžaduje učitelem zvládnuté didaktické principy, jako jsou hodnocení, zkoušení a klasifikace. Musí znát styly učení žáků a individuálně zvolit slovní či písemnou metodu.

Metody analýzy výkonů, výtvorů a výsledků činnosti žáků

Tyto metody se zaměřují na činnosti žáka. Dotýkají se mimo jiné i učitelů výchov, kteří svým zadáním mohou zjistit diagnosticky důležité informace a dát tak jiný pohled na žáka.

Analýza zde probíhá ve dvou úrovních: obsahové a formální, zajímá nás obsah i samotná forma. Zajímavým zdrojem poznatků pro učitele může být:

1. Písemné práce s osnovou (záleží na tématu, př.: Naše rodina)
2. Analýza písma (citlivost žáka na své okolí, psychiatrické obtíže)
3. Analýza kresebných výtvorů (psychická zralost pro školu, př.: test školní zralosti- Jirásková)¹²

Anamnestické a retrospektivní metody

Tyto metody jsou vázány na anamnestický rozhovor a písemné dotazování. Používá se především u žáků s výchovnými a vzdělávacími obtížemi. Jejich pomocí můžeme zjistit:

1. Data o samotném dítěti (osobní anamnéza)
2. Rodinnou anamnézu (za pomoci rodičů)

---

¹² DITRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 69- 0.

3. Vlastní vývojovou anamnézu žáka¹³
4. Sociální anamnéza (vztahy s vrstevníky, spolužáky, učiteli)

Anamnéza je jedna z důležitých diagnostických metod. Od žáků či rodičů zjišťuje informace, které by mohly objasnit žákův současný stav a potíže. „*Odborník pátrá po rizikových faktorech, dědičné zátěži, sociálních vlivech. Zajímá se též o žákův pohled na jeho vlastní problémy.*“¹⁴ Výstupem této komplexní odborné metody může být pedagogická charakteristika žáka uvedená níže. Tento materiál je nepostradatelný ve chvíli, kdy nastupuje další hlubší šetření, například jinou externí spolupracující institucí. Tato instituce má již k dispozici podklady a mohou se na žáka připravit a udělat prvotní vhled do situace.

Studium veškeré dokumentace

Díky studiu veškeré dokumentace můžeme zpětně vysledovat vývoj dítěte. Při vyhledávání zdroje toho či onoho problému v průběhu výchovy a vzdělávání určitého žáka jsou potíže zakotvené v žáku samotném či v jeho rodině, anebo někde jinde. Proto je nezbytné prozkoumat veškerou dostupnou dokumentaci. K dispozici učitelé mohou získat lékařské zprávy, zprávy z vyšetření pedagogicko-psychologických poraden, přepisy rozhovorů s rodiči a spolužáky, informace o mimoškolních aktivitách, atd.

Sociometrické metody

Sociometricko-ratingový dotazník získává údaje o interindividuálních vztazích mezi žáky a ve třídě. Dotazník lze analyzovat z hlediska třídy, ale také z hlediska pozice a role jednotlivých žáků. Je jednoduchý pro ukládání, jeho zpracování je časově náročnější. Pro přiblížení tohoto dotazníku je nutné uvést tři oddělené etapy, na kterých žáci samostatně pracují. Učitel žákům nadiktuje jmenný seznam třídy, který si žáci zapíší a k jednotlivým jménům prisuzují:

a) Vliv žáků ve třídě:

1. Nejvlivnější žák třídy

---

¹³ DITRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 69- 0.

¹⁴ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník, 4., aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2003. s. 17- 18. ISBN 80- 7178- 772-8.

2. Patří mezi několik nejmvlivnějších
3. Má průměrný vliv jako většina žáků
4. Má slabý vliv
5. Nemá žádný nebo téměř žádný vliv

b) Sympatie:

1. Velmi sympatický
2. Sympatický
3. Ani sympatický, ani nesympatický
4. Spíše nesympatický
5. Nesympatický

c) Motivace sympatií, kde žáci napíší odůvodnění svých sympatií.¹⁵

SO- RA- D je určen zejména pro diagnostiku školních tříd a jiných malých sociálních skupin. Poskytuje informace o té části osobnosti žáka, která se projevuje ve vztazích mezi lidmi, a to zejména:

- vlivu žáka na spolužáky, jeho oblíbenosti u spolužáků a jeho celkové pozici (statusu) ve třídě
- o důvodech oblíbenosti či neoblíbenosti žáka u spolužáků (slovní charakteristiky)
- o vyváženosti nebo nevyváženosti vlivu a oblíbenosti žáka ve třídě
- o vztahu žáka k ostatním spolužákům a o jeho ovlivnitelnosti ostatními spolužáky¹⁶

Výsledné informace jsou tedy informace o pozici jedince, ale také zahrnují charakteristiku zkoumané skupiny.

---

¹⁵ HRABAL, V. st., HRABAL, V. ml. *Diagnostika I. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

¹⁶ Sociometricko- ratingový dotazník V.Hrabala, st.online: <http://spp.ipp.cz/download/studijni-materialy/SO-RA-D.pdf> (28.1.2014)

Psychometrické metody

Psychometrické metody neboli psychometrie patří pouze do rukou kvalifikovaných odborníků v oblasti psychologie. Jsou využívány například pro získání informací o žadateli k zaměstnání. K tomuto účelu jsou dokonce psychometrické dotazníky online, které si zaměstnavatel může zakoupit a udělat tak diagnostiku psychických jevů, mentální výkonnosti a dalších vlastností a schopností uchazeče.

Učitel se může setkat s výsledky psychometrického šetření a podle jeho výsledků upravit individuální vzdělávací plán pro jednotlivce.

1.3 Specializované typy dotazníků pro zjištění sociálního klimatu

Sociometrický ratingový dotazník

SO- RA- D je nástroj diagnostikování sociability žáka. Získává informace o vztazích mezi žáky nebo jiné výchovné skupině a zjišťuje osobnostní charakteristiky. SO- RA- D lze použít při diagnostice skupiny, podskupin i dyád. U žáka jako jednotlivce zjišťuje jeho pozici ve skupině. Důležité jsou individuální indexy, které jsou ukazateli pozice žáka ve třídě a dispozic, které je podmiňují. Jde o index vlivu, index oblíbenosti a index náklonnosti. Varující je kombinace indexů, např.: vysoký vliv a nízká oblíbenost jedince. Tento typ dotazníku je blíže popsán v sociometrických metodách.

Dotazník D-1, D-2 (2002), (Doležal)

Je vhodný pro druhý stupeň základní školy a především pro diagnostiku počínajících fází šikany. Výsledkem je 32 indexů (tabulek) žáků, se kterými je možné připravit dobrou intervenci ve třídě. Zadání dotazníku a jeho vyplnění žáky je možné zvládnout za jednu vyučovací hodinu. Velice časově náročný je ovšem na jeho vyhodnocování. Pokud není využita počítačová technika, učitel zabere až 10 hodin práce. Je náročný nejen časově, ale také na ostražitost a matematické výpočty. Vhodné je proto využití počítačového programu.¹⁷

---

¹⁷ Pedagogicko- psychologická poradna Rychnov nad Kněžnou, online: <http://ppphkrychnov.sweb.cz/WWW/d1.htm> (22.1.2014)

Dotazník MCI (1992)- naše třída (My Class Inventory), (Fraser)

Je pro žáky 3. -7. ročníků a zjišťuje pohled dětí na svou třídu. Jeho nespornou výhodou je rychlá administrace a rychlé vyhodnocení. Neoznačuje však konkrétní preference dětí ve třídě. Měří klima vždy jen pouze v jednom předmětu. Udává hodnoty pěti položek třídního klimatu:

1. Spokojenost ve třídě
2. Třenice ve třídě
3. Soutěživost ve třídě
4. Obtížnost učení
5. Soudržnost třídy

Metoda má dvě formy: aktuální a preferovanou (aktuální odráží současný stav, preferovaná přání žáků). Žák odpovídá dichotomicky ANO- NE. Administrativa trvá 20min. u vyhodnocování se sčítají hodnoty 1, 2, 3 a provádí se aritmetický průměr.¹⁸

Dotazník CES (1998)- dotazník sociálního klimatu školní třídy, (Mareš)

Vychází z MCI, porovnává mínění dětí a pedagogů na situaci ve třídě. Uvažuje učitele jako centrální postavu klimatu školní třídy, některé položky dávají kvalitativní adresnou vazbu učitelů. Je určen žákům od 7. do 8. a pro žáky vyššího sekundárního vzdělávání, má stejně jako předchozí dotazník dichotomickou povahu a dvě formy: aktuální a preferovanou. Tento dotazník dokáže rychle a přesně změřit tyto složky třídního klimatu:

1. Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací
2. Vztahy mezi žáky ve třídě
3. Učitelovu pomoc a podporu
4. Orientaci žáků na úkoly
5. Pořádek a organizovanost
6. Jasnost pravidel

---

¹⁸ ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2742-4

Díky otázkám přímo na učitele je možno použít dotazník anonymně, což může přinést větší validitu, ale také ochuzení o individuální přístup k žákovi. Zadání a vyhodnocování je opět stejné jako v předchozím případě dotazníku MCI.¹⁹

Dotazník DSA (1990)- dotazník sociální adaptace, (Juhás)

Je pro žáky 1. a 2. tříd ZŠ, metoda je vhodná pro zjišťování toho, jak se dítě cítí ve třídě, jak je akceptováno druhými. Je však určena výhradně psychologům. Dotazník sociální akceptace, jehož autorem je Ján Juhás (1990), je metoda, která se zabývá vztahem jednotlivce ke skupině. Skupinou je v tomto případě školní třída. Juhás chápe sociální akceptaci jako míru souhlasu jednotlivce se subkulturou dané institucionalizované skupiny, s jejími hodnotami, normami a celkovým fungováním, jako i s možnostmi, které poskytuje skupina jednotlivci pro rozvoj jeho dispozic v tom nejširším slova smyslu. Považuje školní třídu za první institucionalizovanou skupinu, která hraje významnou roli v rozvoji osobnosti člověka. Proto také možnost realizace zájmů, potřeb, kvalitních mezilidských vztahů ve třídním kolektivu a srovnávání se spolužáky má vliv na sebehodnocení dítěte. Školní třída je skupina vrstevníků, se kterými jedinec tráví většinu svého času. Tato skupina má tedy největší vliv na chování, postoje i hodnoty jedince.²⁰

Dotazník B-3, B- 4 (1997 a 1998)

Dotazník zjišťuje vztahy ve třídě a mapuje sebevnímání dětí i jejich preferencí. Vychází z amerických a australských dotazníků, užívají se u nás, v Polsku a Německu. Co se týká zásady konstrukce dotazníků, tak se mezi sebou porovnávají „kladné zisky“ a „záporné zisky“ v dětském kolektivu. Porovnáním odečtených kladných od záporných zisků získáme hierarchii třídy. Po sečtení zisků získáme atraktivitu, či neatraktivitu dítěte. B- 3 je využitelný pro žáky od 4. třídy až po maturanty, také pro mimoškolní skupinové aktivity. Administrativa trvá 15- 20 min. jeho vyhodnocení pak 45 min./ třída. B- 4 je určen žákům 2. a 3. třídy. Dotazník je forma zjednodušeného dotazníku B-

---

¹⁹ ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2742-4

²⁰ Nováková, S. *Sebehodnocení dětí staršího školního věku se specifickými poruchami učení*. (Diplomová práce) Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011., online: http://is.muni.cz/th/216660/ff_m/Diplomova_prace.txt (12.10.2013)

3, která vyžaduje předtestovou přípravu. Zadání tohoto dotazníku trvá 20min. vyhodnocení 30min./třída.²¹

1.4 Další dotazníky pro pedagogy

Mimo uvedené dotazníky řešící sociální klima třídy je možné uvést i další dotazníky. Většina ze zmíněných dotazníků lze využít pedagogy. Mezi pro učitele hodnotné dotazníky patří například **dotazník studijního stylu**. Tento dotazník se zajímá o různé vyučovací styly, navyké způsoby učení a dalším výstupem může být zdokonalení výuky. Tento dotazník od autorů N. Entwistla a P. Ramsdena je určen vysokoškolským studentům. Po jeho modifikaci a přizpůsobení třídě by mohl být použit i na středoškolských či základních školách. Dalším dotazníkem je **dotazník výkonové motivace** žáka pro učitele. Vyplňuje ho učitel o svých žácích a zároveň jej vyplňuje žák pro učitele. Toto zaměření dotazníku může sloužit ke zjištění motivace a přístupu k domácí přípravě. K dispozici jsou tedy standardizované dotazníky pro pedagogy, ale každý učitel si může vytvořit vlastní nestandardizovaný dotazník pro své žáky.

Ke zjišťování potřebných informací o žácích a třídě jsou vedle dotazníků i standardizované testy. Příkladem je **orientační test školní zralosti** nebo **test verbálního myšlení** oba určené pro předškolní věk.

1.5 Didaktické testy

Učitelé si většinou konstruují nestandardizované didaktické testy. Testy slouží k objektivnímu hodnocení žáka, také jako zpětná vazba pro učitele hlavně k hodnocení didaktického působení a vlivu na žáky, dále k projektování výuky.²² Je několik druhů didaktických testů, které se liší podle toho, co zjišťují. Zde je hlavní výčet didaktických testů: test rychlosti, test úrovně, standardizované testy, nestandardizované testy, kognitivní testy, psychomotorické testy, testy výsledků a studijních předpokladů, rozlišující a ověřující testy, testy vstupní, průběžné a výstupní, testy objektivně a subjektivně skórovatelné. Testy se mohou rozdělit do klasifikačních hledisek, dle různých charakteristik.

---

²¹ Dotazníky B-3 a B-4, představení metody a vyhodnocování, PhDr. Richard Braun, online: <http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/dotazniky-B3-B4.pdf> (22.9.2013)

²² DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 6- 0.

Hlediska jsou následující (Byčkovský, 1982).²³

Klasifikační hledisko	Testy
Měřená charakteristika výkonu	Rychlosti Úrovně
Dokonalost přípravy a vybavení testu	Standardizované Kvazistandardizované Nestandardizované
Povaha činnosti testovaného	Kognitivní Psychomotorické
Míra specifčnosti učení zjišťovaného testem	Výsledku výuky studijních předpokladů
Interpretace výkonu	Rozlišující (relativního výkonu) Ověřující (absolutního výkonu)
Časové zařazení do výuky	Vstupní Průběžné (formativní) Výstupní (sumativní)
Tematický rozsah	Monotematické Polytematické
Míra objektivity skórování	Objektivně skórovatelné Subjektivně skórovatelné

Tabulka 1: Didaktické testy

„Využití didaktických testů je mnohostranné. Žákům dávají bezprostřední zpětnovazební informaci o výkonu, která je nutná pro regulaci procesu učení se. Učiteli poskytují zřejmě nejdostupnější a nejobjektivnější podklad pro hodnocení vlastního vzdělávacího působení. Necháme-li žáky, aby si ve vyučování sami didaktický test vyhodnotili, a u diagnostického didaktického testu je i toto možné, získává test novou- výchovnou funkci.“²⁴

²³ Rozvoj e-learningových kompetencí akademických pracovníků, online: http://fim.uhk.cz/oliva/tvorba_vedeni/REKAP-www/m01/m01-02.html (24.3.2014)

²⁴ DITTRICH, P.; Pedagogicko-psychologická diagnostika. Praha: H&H, 1992, s. 33. ISBN 80- 85467-69-0.

Díky didaktickým testům učitelé zjistí objektivní stav znalostí v porovnání s požadavky. Všichni v didaktických testech mají stejné podmínky při vyplňování a také stejné kritéria při hodnocení. Díky didaktickým testům lze zjistit, jak je žák motivován (povrchně, utilitaristicky, hloubkově), dále zda není žák zvýšeně úzkostný při psaných testech, tzn., že má v testech horší známky, než je celkový prospěch. Stejný vliv může mít i zbrkllost, či nepozornost žáka.

2 Úloha pedagogů

Učitelé se potýkají s velkým množstvím profesní zátěže. Mezi základní pracovní činnost učitele patří plánování a příprava na hodinu, realizace vyučovací hodiny, řízení vyučování, klima třídy, kázeň, hodnocení, reflektování a evaluace vlastní práce²⁵. Mezi další repertoár činností můžeme zařadit vedení pedagogické dokumentace, oprava a příprava písemek, dozor o přestávkách, spolupráce s kolegy, vedením, rodiči, péče o kabinety a pomůcky a samostudium učitele. Pokud tedy učitel odučí 22 hodin týdně na ZŠ a 21 hodin týdně na SŠ. Další z již uvedených činností učitelů zabírají nemálo hodin týdně kromě přímého vyučování. Neustále se zvyšující administrativní práce, komunikace se studenty, rodiči a kolegy přidává další hodiny práce. Průběžné vzdělávání v oboru a zvyšující nároky na učitele ve smyslu nových počítačových technologií. Dnes aktuální je rozrůstající se počet interaktivních tabulí, projektorů, požadovaná práce s elektronickou poštou. Pokud bychom v hodinách sečetli, co vše musí učitel zvládat, dostaneme se bezmála na 45 hodin týdně. K tomuto výčtu činností přidejme ještě pedagogickou diagnostiku.²⁶ Pod tímto názvem si ovšem nemusíme hned představit časově náročné statistické metody.

Stále roste nátlak na samotné učitele, aby pedagogicko-psychologickou diagnostiku využívali. Každý učitel by měl studiem na vysoké škole zvládat základy této disciplíny, jako jsou znalost odborného stylu zpráv z pedagogicko-psychologických poraden, schopnost pracovat s žákovou diagnózou, zvládat pedagogickou intervenci. Mimo tyto základní dovednosti se učitelé potýkají s dalšími okruhy problémů pedagogicko-psychologické diagnostiky. Zajímavé zjištění z před-výzkumu se týká využívání diagnostických metod učiteli, kteří diagnostiku užívají, aniž ovšem vědí, že se právě o diagnostiku jedná. Hlavními okruhy jsou:

1. Hodnocení a klasifikace- školní úspěšnost
2. Využití diagnostiky sociálních vztahů ve třídě
3. Diagnostika školní atmosféry
4. Autodiagnostika učitele

---

²⁵ KYRIACOU, CH. *Klíčové dovednosti učitele. Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 434- 2.

²⁶ Zvírotský, M. *Obecá pedagogika*. (přednáška) Praha: Pedf UK

Škola již od historie nutí pedagogy neustále žáky hodnotit a zkoušet. Žáci jsou hodnoceni, verbálním či neverbálním shrnutím jejich činnosti. Klasifikování jsou známkou znamenající výsledek proběhnuté činnosti. Znamku, kterou učitel žákovi udělí, by měl patřičně ohodnotit a to sice z diagnostického hlediska, aby pomohl v dalším procesu vzdělávání. Znamkování vede k pocitům úspěchu či neúspěchu žáků. Školní úspěšnost zahrnuje dva další důležité termíny školní výkonnost (měřitelné školní výkony) a školní zdatnost (dispozice podmiňující školní úspěšnost). Dalším důležitým termínem vyplývajícím z hodnocení a klasifikace je školní prospěch, což je komplexní údaj o žákovi, jeho učiteli a způsobu hodnocení žáků.²⁷

Poznání sociální skupiny je pro pedagoga důležitý úkol. Učitel potřebuje ke své práci prostor, ve kterém se mu dobře učí, aby odváděl dobrou práci, stejně jako žáci potřebují dobré zázemí k jejich výkonům. Díky diagnostice sociálních vztahů může učitel zjistit informace o jednotlivých žácích, o vztazích mezi žáky a mezi třídami a o školním okolí. K tomuto účelu slouží sociometrie, která je blíže popsána v sociometrických metodách. S tím jak se žáci ve třídě cítí, úzce souvisí sociální klima školy a třídy, ke kterému slouží dotazník MCI, také popsany níže.

Při autodiagnostice učitele V. Švec uvádí tyto tři otázky, které by si učitelé měli klást:

1. *jaký jsem učitel,*
2. *jakým bych chtěl být učitelem*
3. *a co pro to musím udělat.*

Na tyto otázky by si každý učitel měl sám pro sebe odpovědět. Je dobré zamyslet se a sepsat odpovědi, které budou učiteli zdrojem informací o jeho práci. Tyto informace je potřeba důkladně zpracovat a zanalyzovat. Učitel musí informace o své práci vyhledat, zanalyzovat a dospět k závěru sebereflexe. To znamená kritický pohled na svou činnost a na svou osobu a snaha o změnu těch složek procesu výuky nebo osobnosti, o kterých sebereflexí zjistí, že by mohly překážet při vzdělávání. Výstupem je tedy projekt ne plán zkvalitnění učitelova pedagogického působení. Nástrojem sebereflexe je dotazník

---

²⁷ DITTRICH, P.; Pedagogicko-psychologická diagnostika. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 69-0.

učitelova pojetí výuky nebo sebereflektující otázky, hospitace kolegů a videozáznamy. Hodnotné je i žákovské posuzování výuky.

2.1 Kompetence učitele

Mezi základní kompetence učitele patří znalosti, dovednosti, postoje. Základní skupiny pedagogických kompetencí Švec rozdělil do tří oblastí:

„a) kompetence k vyučování a výchově

- *psychopedagogická kompetence, je zaměřená na projektování postupů podněcujících učení žáků, na realizaci těchto projektů (tj. na vyučování) a na výchovné působení,*
- *komunikativní kompetence, umožňující účinnou komunikaci se žáky v různých pedagogických situacích,*
- *diagnostická kompetence, spočívá v tom, že učitel dovede diagnostikovat nejenom vědomosti a dovednosti žáků, ale také jejich pojetí učiva, styly učení a další žákovy potenciality, vztah mezi žáky i klima školní třídy,*

b) osobnostní kompetence, podmiňující úspěšné pedagogické působení

(komunikativnost, tvořivost, flexibilita, empatie, autenticita, dovednost akceptace apod.)

c) rozvíjející kompetence

- *adaptivní kompetence, umožňující učiteli orientovat se ve společenských změnách i orientovat v nich své žáky,*
- *informační kompetence, spočívající ve zvládnutí moderních informačních technologií a jejich využití v práci učitele,*
- *výzkumná kompetence, umožňující řešit s využitím vědeckých metod pedagogické problémy a zkoumat svoji pedagogickou činnost,*
- *seberefektivní kompetence, umožňuje učiteli zamýšlet se nad svou pedagogickou činností a projektovat změny v této činnosti,*
- *autoregulativní kompetence, spočívající v autoregulaci učitelovy pedagogické činnosti, ve zdokonalování jeho vyučovacího stylu a pedagogických dovedností“²⁸*

Z těchto kompetencí můžeme některé zařadit přímo do oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky. Jsou to psychopedagogická kompetence, diagnostická

---

²⁸ ŠVEC, V. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999, s. 22-23. ISBN 80-85931-70-2.

kompetence, seberefektivní kompetence a autoreglativní kompetence. Tento soubor učitelových kompetencí dokazuje, že je pedagogicko-psychologická diagnostika nedílnou součástí učitelské profese.

2.2 Typologie učitelů

Jsou známé různé typologie učitelů, které jsou sestavovány z různých hledisek. Některými aspekty jsou výchovný styl, vztah k žákům, způsob prezentace učiva, styl práce a osobnostní kvality učitele. Jsou schematické a zobecněné, nelze tedy tvrdit, že každý učitel nalezne přesnou typologii, které by odpovídal. Individuální rysy osobnosti učitele se mohou nad zobecněnou typologií, vyjímat.

Základní typy učitelů jsou dle Caselmana dva, logotrop a paidotrop. **Logotrop** je primárně zaměřen na obsah, učivo, vědomosti žáků, komplexně na vědu. Je nadřazený i různým variantám typů, jsou to: filozofická orientace, vědecká orientace, autoritativní a sociální typ. **Paidotrop** je zaměřen primárně na žáka, výchovu žáka a rozvoj, jeho odvětví jsou: individuálně psychologické, obecně psychologické, sociální a autoritativní.

Vedle Caselmana, jsou i jiné typologie, například J. Vašutová a její rozdělení na tradicionalisty a chameleony. Další typologie lze nalézt u E. Sprangera, E. Vorwickera, K. Lewina a dalších.²⁹ Ve výzkumné části je použita typologie dle Fenstermachera. Ten učitele dělí na: Knowing Teachers, Caring Teachers, Inventing Teachers, Inspiring Teachers.³⁰

Knowing Teachers Help students acquire knowledge and skills, and learn to organize information.	Caring Teachers Help students to understand and respect themselves and to cooperate with others.
Inventing Teachers	Inspiring Teachers

²⁹ Psychologie v teorii a praxi, Typologie osobnosti učitelů, online:
<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu> (13.11.2013)

³⁰ FENSTERMACHER, G., D. *Vyučovací styly učitelů*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978- 80- 7367- 471- 7. Duschinská, K. *Didaktika pedagogiky*. (přednáška) Praha Pedf UK

Help students collect and examine data and learn to reach logical conclusions.	Help students express personal values and develop a sense of vitality and purpose in life.
--	--

Tabulka 2: Typologie pedagogů

V češtině by potom zněly: Vědoucí učitelé, dbající na znalosti žáků, Pečující učitelé, starající se o žakovu osobnost, Vynalézaví učitelé, zaměřeni na práci s informací a dedukci, Inspirativní učitelé žáky inspirují, poskytují více úhlů pohledu.

Tyto Fernsetrmacherovy definice byly přepracovány a ve výzkumu použity jako čtyři možnosti vedení výuky, se kterou se učitel má v dotazníkovém šetření ztotožnit.

Vědoucí učitelé Prioritou je pro mě dobře odučená hodina a to, že žáci odučené látce dobře rozumí.	Pečující učitelé Chci být žákům vždy nablízku a nápomocen při jakémkoliv problému kdykoliv.
Vynalézaví učitelé Žáci musejí být především vedeni k samostatnosti, a tudíž by měli být schopni vyvozovat důsledky a propojovat souvislosti toho, co se ve škole naučí.	Inspirativní učitelé Chci žákům poskytnout více úhlů pohledu na určitou problematiku a dát jim co největší možnost k vlastní kreativní činnosti.

Tabulka 3: Typologie pedagogů (volně přeloženo)

Z této typologie učitelů vyplývá jistý předpoklad, že nejvíce budou pedagogickou diagnostiku používat pečující učitelé, což bude potvrzeno, či vyvráceno v hlavním výzkumu diplomové práce.

2.3 Poradenské služby

Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních jsou poskytovány dětem, žákům, studentům bezplatně za standardní poradenské služby. Pokud bylo

žákovi 18 let, podepíše souhlas, v jiném případě podepisují souhlas žákovi rodiče (v případě zvláštních právních předpisů není třeba podpisu).

Poradenské služby jsou ředitelem na školách zajišťovány výchovným poradcem a školním metodikem prevence, ti spolupracují s třídními učiteli, učiteli výchov a s dalšími pedagogickými pracovníky. Na škole mohou poradenské služby poskytovat školní psycholog a speciální pedagog.³¹

Systém školního a profesního poradenství spolupracuje s dalšími odbornými službami. Český školní poradenský systém kooperuje s dalšími specializovanými službami a institucemi. Mimo jednotlivé osoby, které jsou ve školách připraveni pomáhat a radit, je možné použít podpůrná opatření, tedy specifické metody, postupy, prostředky vzdělávání a učebních pomůcek, speciální učebnice a didaktické materiály, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, služby asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě apod.

Mimo jednotlivé obory někteří učitelé zastávají činnosti pedagogické nebo pedagogicko-psychologické diagnostiky. Následuje výčet osob zastávajících tuto činnost a popsání jejich stěžejních funkcí na školách. Komplexně je činnost všech níže uvedených kromě třídního učitele popsána ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dále byly v činnostech pedagogů na školách vyčerpávající přednášky PhDr. Mgr. Veroniky Pavlas Martanové, Ph.D. v rámci předmětu pedagogicko-psychologického poradenství.

Třídní učitel

Třídní učitel se stará o svou třídu, má více informací, dělá pedagogickou diagnostiku, měl by zachytit hrozby a poslat je dál do systému školy, tedy informovat výchovného poradce nebo metodika prevence sociálně patologických jevů, popřípadě spolupracovat s pedagogicko-psychologickými poradnami. Jeho funkci můžeme popsat funkcí rozpoznávací.

---

³¹ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zvláštním prostředkem, kterým třídní učitelé disponují, jsou třídnické hodiny, které by se měly věnovat osobnostnímu rozvoji, stmelování kolektivu žáků. Je pouze na školách jakou dotaci třídnickým hodinám poskytnou a také na třídních učitelích, jaký obsah jim připraví. Mohou existovat pouze jednou měsíčně a učitel se třídou řeší docházku, omluvenky, koncerty a další administrativu. Nebo mohou být pravidelné každý týden a naplní je rozvoj vztahů ve třídě, adaptace. Funguje tedy jako plnohodnotný předmět (na školách je někde připravuje metodik prevence).

Výchovný poradce

Výchovný poradce pátrá, radí a informuje. Mezi standardní činnosti výchovného poradce patří **poradenské a metodické a informační činnosti**. Mezi poradenské činnosti lze zahrnout kariérové poradenství, vyhledávání, orientační šetření a podávání návrhů na další péči o žáky, jejichž vývoj a vzdělání vyžadují zvláštní pozornost, zajišťování a zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a práci intervenční pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále připravuje podmínky pro integraci žáků se zdravotním postižením. V rámci metodických a informačních činností zprostředkovává nové metody pedagogické diagnostiky a intervence. Radí a informuje ostatní pedagogy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Poskytuje informace o činnostech školy, školských a dalších poradenských zařízeních. Shromažďuje odborné zprávy a informace o žácích.³² Řeší kázeňské přestupky, účastní se výchovných komisí, pedagogickou diagnostiku ovládá, ale spíše se obrací na další systémy, má přehled o dětech z minorit, podílí se na integraci minoritních nebo handicapovaných žáků. Koordinuje práci třídních učitelů. Role výchovného poradce existuje v ČR od 70. let, za tuto dobu si vydobyla časovou dotaci dvě hodiny týdně a finanční odměnu v hodnotě mezi 1000- 2000 Kč k učitelskému platu. Tato pozice vyžaduje zvláštní vzdělání a kvalifikaci výchovného poradenství.

---

³² Příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Školní metodik prevence

Tvoří minimální preventivní program a školní preventivní program. Mezi jeho standardní činnosti patří **metodické a koordinační, informační a poradenské činnosti**. Koordinuje a participuje se na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci rizikového chování, záškoláctví, závislosti (drogy, gambling, PC), násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, nekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů, sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů jako jsou šikana³³ a poruchy vztahů³⁴, poruchy příjmu potravy, rasismus-xenofobie-extremismus, rizikové chování v dopravě. Dále umí krizové scénáře. Metodicky vede činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů. V případě akutního výskytu sociálně patologických jevů kontaktuje odpovídající odborné pracoviště a participuje na intervenci a následné péči. Spolupracuje s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů.³⁵ Pozice školního metodika prevence je mladší, na školách působí od 90let. Role metodika nemusí být dotována ani hodinově ani žádnou finanční odměnou. Kvalifikaci pro svou činnost získá studiem k výkonu specializovaných činností.

Školní psycholog

Hlavní činností je diagnostika a depistáž, týkající se specifických poruch učení, výukových a výchovných problémů, nadaných dětí a sociálního klimatu ve třídě. Dále konzultační, poradenské a intervenční práce, metodická práce a vzdělávací činnost. Poskytuje poradenství pedagogům. Dále například podporuje spolupráci třídy a třídního učitele, kterému i metodicky pomáhá. Zjišťuje sociální klima. Provádí screeniny, ankety a dotazníky ve škole. Na rozdíl od předchozích dvou pozic tato být ve škole nemusí. Odbornou kvalifikaci získává školní psycholog vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu psychologie.

---

³³ Cílené fyzicky či verbálně agresivní chování proti někomu.

³⁴ Ve třídě se špatně učí, třída se nekoncentruje, je roztráštěná.

³⁵ Příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Speciální pedagog

Zabývá se depistáží, diagnostickou a intervenční činností. Pečuje o žáky se specifickými poruchami učení. Vyhledává je a intervnuje. Stejně jako školní psycholog i speciální pedagog není ze zákona povinen působit na škole. Napomáhá při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu. Do této pozice dále spadají metodické a koordinační činnosti. Dále například hledá žáky se zrakovými a sluchovými poruchami a pomáhá ke kompenzaci poruch speciálními metodami a pomůckami. Speciální pedagog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku.

Učitel výchov

Učitel výchov má díky uvolněnější atmosféře předmětu (závisí na učiteli) snazší navázání komunikace s žáky. Díky komunikaci s žáky má lepší přístup k informacím, které mohou být hodnotné pro pedagogy působící na pozicích poradenství ve škole.

Je tedy důležité, aby spolu pedagogové komunikovali a vzájemně si předávali informace. Aby se spolu mohli pedagogové radit a dospět tak k závěrům a účinnému řešení je zapotřebí aby pozice, které jsou povinné ze zákona na každé škole, zastávaly dvě osoby. Někde se tato povinnost řeší tím, že se dvě funkce předají pouze jedné osobě. Což je pro jednoho člověka svazující.

Ostatní pedagogové

Pedagogickou diagnostiku využívají všichni učitelé, aniž by o tom věděli. Každý pedagog se svými žáky hovoří a pozoruje je. Zadává a vyhodnocuje testy a domácí úkoly. Otázkou je, zda se na výsledky testů učitel podívá s odstupem a vyhodnotí je nejen známkou užitečnou jako zpětná vazba pro jeho žáky, ale i s porovnáním s ostatními jeho výsledky. V malém diagnostickém výzkumu by měl zjistit, zda dělá žák stále stejné nebo podobné chyby a zamyslet se co by mohlo být příčinou. Dále také prozkoumat výsledky testů z hlediska žákova pochopení zadání, zda třída neudělala ve své většině stejné chyby. To je velice hodnotná zpětná vazba pro učitele, která pomůže

sestavit a zformulovat další testy a upozorní na nejasné přednesení výkladu žákům, tím pádem na jeho zopakování.

3 Individuální vzdělávací plán

Dlouhodobým cílem škol je integrace žáků z odlišného kulturního a sociálně znevýhodňujícího prostředí. Na školách jsou žáci individuálně integrováni, školní vzdělávací program však není přímo určený specifické potřeb daného žáka. Bez možnosti individualizovaného přístupu ke vzdělání, by někteří jedinci vzhledem ke svým podmínkám, nemohli být v odpovídajících institucích vůbec vzděláváni. Mezi nejčastější problémy žáků s výchovou a vzděláním patří následující:

Specifické vývojové poruchy chování a učení:

1. Poruchy chování spojené s hyperaktivitou a hypoaktivitou
2. Poruchy učení (dysfunkce)
  - a. dyslexie
  - b. dysortografie
  - c. dysgrafie
  - d. dyskalkulie
  - e. dyspraxie
3. Syndrom LMD³⁶

Vývojové poruchy získávají na závažnosti až v určité etapě vývoje dítěte. Učitelé by měli znát příznaky a projevy poruch stejně dobře jako nápravné metody, které pomohou žákům vyhnout se pocitu opakovaného neúspěchu. Učitel nesmí určit diagnózu, ale měl by být schopen podnitit vyšetření, které k diagnóze povede a následně s diagnózou pracovat co neefektivněji. Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo žáky mimořádně nadané lze sestavit individuální vzdělávací plán.

Individuální vzdělávací plán (dále IVP) je podrobně popsán ve školském zákoně. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.³⁷ IVP je určen pro individuálně integrovaného žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Vychází ze školního vzdělávacího programu a ze závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě

---

³⁶ DITTRICH, P.; Pedagogicko-psychologická diagnostika. Praha: H&H, 1992. ISBN 80- 85467- 69-0.

³⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, online: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1> (10. 8.2013)

psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. IVP je součástí dokumentace žáka a obsahuje údaje o speciálně pedagogické nebo psychologické péči, údaje o cílech vzdělávání žáka včetně hodnocení. Dopomoc žákovi dalším pedagogickým pracovníkem, kompenzačními a rehabilitačními pomůckami.

Při tvorbě IVP nejde o úlevy, které jsou žákům poskytnuty ale o úroveň, na které může žák pracovat. Žák tak může pracovat v souladu se svým individuálním tempem dle jeho schopností. Bez individualizovaného přístupu by žák jen s obtížemi prosperoval, díky IVP neztrácí ve školském zařízení motivaci a důvěru v pedagogy. I přes zvýšenou časovou a odbornou náročnost při jeho vypracovávání, může velice podstatně pedagogům pomoci v práci s konkrétním žákem.

Na tvorbě IVP spolupracuje třídní učitel, učitel dílčího vyučovacího předmětu, vedení školy, diagnostické a poradenské školské pracoviště. Vypracovává se před nástupem žáka do školy, nejpozději však měsíc po nástupu žáka do školy a zodpovídá za něj ředitel školy. Ředitel školy s IVP seznámí zákonného zástupce nebo zletilého žáka, který ho svým podpisem potvrdí. Díky tomu je žák aktivním účastníkem, který přebírá zodpovědnost za jeho plnění. Školské poradenské zařízení pak sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování IVP.³⁸ *„Je tvořen s přihlédnutím k současnému stavu rozvoje dítěte, respektuje jeho individuální schopnosti a vzdělávací potřeby. Respektuje přání samotného dítěte a závěry z diskuse s rodiči. Je vytvořen pro vyučovací předměty, kde se projevuje výrazně handicap dítěte, event. pro všechny vyučovací předměty. IVP by měl být reálný, měl by odpovídat konkrétní situaci ve školní třídě a k personálnímu zabezpečení. Není neměnným normativem, lze jej průběžně operativně upravovat.“³⁹*

Struktura tvorby IVP není vyloženě striktní, legislativní dokumenty však určitou strukturu nabízejí. IVP musí obsahovat obsah vzdělávání, metody a postupy vzdělávání a specifika obtíží, kvůli kterým je IVP navržen.

---

³⁸Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů, online:
http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/I/Individu%C3%A1ln%C3%AD_vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD_pl%C3%A1n (16.5.2013)

³⁹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. S. 57- 58. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

3.1 Pedagogická charakteristika žáka

Pedagogická charakteristika žáka dlouhodobě sleduje vývoj dětí a mládeže. Tento písemný materiál je konkrétním diagnostickým výstupem, zahrnující diagnostické aktivity a shrnující objektivní data o žákovi. Současné tendence českého školního vzdělávacího systému vyžadují kvalifikované doporučení. Komplexní hodnotící zpráva se vytváří například při ukončení povinné školní docházky a zvažování další školní či profesní orientaci žáka.⁴⁰

„Komplexně zpracovaný záznam o žákovi může podstatně napomoci zkvalitnění individuální práce s jednotlivým žákem, urychluje veškerá rozhodovací řízení o žákovi, a zejména v problematických případech významně urychluje komunikaci s mimoškolními institucemi, zasahujícími do péče o žáky ve škole.“⁴¹

Sepsání pedagogické charakteristiky žáka je pro učitele další hodnotnou metodou, jak o žákovi zjistit informace, utřídit je a hledat v nich souvislosti. Jedná se o posouzení žáka z mnoha kritérií. Učitel žáka popisuje a posuzuje z hlediska jeho makroprostředí a mikroprostředí. Je zde uvedena žákova osobní anamnéza, rodinná anamnéza, informace ze školního prostředí, mimořádné schopnosti žáka nebo výchovné či vzdělávací problémy. Jsou zde tedy tyto kategorie:

- a) *„Osobní údaje žáka*
- b) *Anamnestické údaje o žákovi*
- c) *Rodinné prostředí*
- d) *Škola*
- e) *Širší vrstevnické vztahy“⁴²*

Pro práci a hodnotné vypracování zprávy je nutné žáka dobře poznat. Učitel musí znát všeobecné charakteristiky dětského vývoje, musí znát jeho individuální přednosti i nerovnoměrnosti vývoje.

---

⁴⁰ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

⁴¹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 60. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

⁴² OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 60. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

Příkladem pedagogické charakteristiky žáka může být mnou vytvořená charakteristika fiktivního žáka. Je zde patrné, že se nejedná a obsáhlý soubor informací, nýbrž stěžejní informace, které může učitel zjistit běžnými diagnostickými metodami, jako je například rozhovor či pozorování.

Příklad pedagogické charakteristiky žáka

Informace jsou smyšlené, slouží pouze jako příklad pedagogické charakteristiky žáka.

Jméno: Kateřina

Příjmení: Hanzalová

Datum narození: 28. 4. 1996

Bydliště: Na Strži 15, Praha 4, 140 00

Škola: Základní devítiletá, ZŠ Na Planině, Praha 4

Třída: 7. A

Zdravotní stav: alergie na zvířata, ortopedická operace ruky po úrazu v 10letech při sportovní činnosti (atletika), v jedenácti letech prodělala kýlu, nyní bez obtíží

Zdroj informací: dotazník pro rodiče, třídní schůzky, rozhovor třídního učitele s matkou, katalogový list

Vypracováno: 21. 12. 2009

Rodinná anamnéza žáka: Žákyně pochází z rozvedené rodiny. Rodiče se rozvedli v dívčích 9 letech. Rozvod proběhl v tichosti, rodiče se na všem domluvili. Otec se od rodiny odstěhoval, ale bydlí nedaleko. Děti mají přístup ho navštěvovat, i přes rozvod spolu rodiče vycházejí dobře. Dívka má jednoho sourozence (starší bratr Josef, nar. 1992, žák 3. ročníku SPŠST Panská). Rodiče se střídají v péči o děti, jednou za 14 dní o víkendu hlídá otec jednou matka. Dále otec hlídá u matky doma, když je matka v práci. Sociokulturní úroveň rodiny je dobrá. Matka je kulturněji založená, chodí s dětmi do divadla a s dcerou na výstavy. Otec je více zaměřen na sport.

Matka: vzdělání středoškolské, pracuje na plný úvazek

Otec: vzdělání vyučen, pracuje na plný úvazek v místě bydliště

Ve výchově se rodiče střídají. Z důvodů rozvodu má každý rodič jiná pravidla. Matka je v ohledu výchovy přísnější, má větší autoritu, než otec. Na třídní schůzky dochází většinou matka. Sourozenci mají společný pokoj, kde mají oba vlastní psací stůl a své zázemí.

Vztahy: Děti mají spolu velmi úzký vztah. Starší bratr se o sestru vždy dobře staral. Chodil se sestrou na stejnou ZŠ, snažil se jí pomáhat a bylo vidět, že má svou sestru pod dohledem. Při jakémkoliv konfliktu se sestry zastal a naopak. Často pomáhají v domácnosti. Rozvod rodičů snesly celkem dobře, ze začátku působila žákyně zamlkle a zapřemýšlená, ale při ustálenosti nového řádu v rodině si dívka zvykla a nyní je vyrovnaná. Rodiče spolu nadále komunikují a vycházejí si vstříc.

Zdroj informací: třídní schůzky, rozhovor s žákyní, písemná slohová práce.

Vypracováno: 21. 12. 2009

Osobnost žáka: Školní průměr žákyně v předcházejících letech na závěrečném vysvědčení: 1; 1; 1,2; 1,4; 1,3; 1,6. Větší zájem má o tělocvik a výtvarnou výchovu. Má vhodné tělesné dispozice, věnuje se sportu. Je zřejmé, že jí tělocvik jde a baví, při hrách na hodinách je velice akční, plná energie. Na výtvarné výchově předvádí nadprůměrné výsledky ve srovnání s vrstevníky. Má talent, který si uvědomuje a přemýšlí o umělecké střední škole. Při vstupu na druhý stupeň se spolu se změnou učitele začala zhoršovat v matematice, ale doučuje se s bratrem a otcem, takže látku zvládá. Nyní má známky z matematiky mezi 2-3 spíše ke známce 3. Ale vyniká v cizích jazycích, nemá problémy se slohem a mluvený projev je na vyspělé úrovni. Její znalosti jsou vyhovující, má všeobecný přehled.

Žákyně je velice zodpovědná a pečlivá. Vždy ve škole připravena se všemi pomůckami a domácími úkoly. Na testy je vždy naučená. Látku se snaží pochopit a ujasnit, ale převahuje učení se nazpaměť. Učení a příprava na hodinu Kateřině netrvá příliš dlouho. Je vidět, že se škole doma věnuje a myslí do budoucna.

Žákyně je sebevědomá, s cílem stát se módní návrhářkou, už uvažuje o kurzu kreslení, jako přípravu na talentové zkoušky. Ve škole si hlídá aritmetický průměr známek, aby si usnadnila přijímací řízení na SŠ. Je cílevědomá, ambiciózní. Chce uspět ve více odvětvích, hlavně ve sportu a jako umělkyně.

Sociální prostředí: V kolektivu je spíše dominantní typ. Kateřina je v kolektivu oblíbená, má spoustu kamarádů. Její oblíbenost a vliv je na vysoké úrovni. Schopnost organizovat a přesvědčovat třídu. Přestávky většinou tráví v prostorách školy s dalšími kamarády z jiných tříd, které zná z atletiky. Je klidná, vyrovnaná, dobře vychovaná.

Učení, celková upravenost a čistota jsou uspokojivé.

Zdroj informací: rozhovor s žákyní, s její kamarádkou, dotazník

Vypracováno: 21. 12. 2009⁴³

Tyto údaje mohou být neustále doplňovány o další informace. Pedagogická charakteristika by měla být především stručná a výstižná, bez emocionálně či expresivně zbarvených výrazů.

---

⁴³ Pedagogická charakteristika žáka mnou byla vytvořena v rámci předmětu Pedagogicko-psychologická diagnostika, pod vedením PhDr. Olgy Opekarové PhD.

4 Školská poradenská zařízení

System školského poradenského zařízení je na území České republiky zajištěno pedagogicko-psychologickými poradnami, speciálně pedagogickými centry a školními poradenskými pracovišti. Střediska výchovné péče prozatím do školského poradenského zařízení nespádají, ale jsou součástí zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.⁴⁴ Školní poradenské služby jsou určeny především samotným dětem, žákům a studentům, dále jejich zákonným zástupcům, a dále pedagogům škol a školských zařízení, které se věnují výchově a vzdělávání dětí a mládeže. Poradenský systém je prozatím spíše reaktivní, než preventivně zaměřený.

„Vlivem historicky vzniklého dělení kompetencí jsou služby PPP primárně zaměřeny na děti žáky a studenty i bez speciálních vzdělávacích potřeb, s dílčími problémy učení a chování a výjimečně i na žáky se zdravotním postižením. SPC jsou zaměřena na děti, žáky a studenty, tradičně označované jako žáky se zdravotním postižením a SVP jsou poradenskými zařízeními specializovanými na tzv. poruchy chování.“⁴⁵

Školní poradenské služby posilují činnost sociální prevence, posilují rozvoj osobnosti žáků, vyvažují vztahy mezi rodinou a školou, vedou poradenskou činnost pro děti a mládež se specifickými výchovnými a vzdělávacími potřebami. Podporují integraci dětí s různými výchovně- vzdělávacími problémy, v souvislosti s tím podporuje naplňování Ústavního práva na vzdělávání všech občanů.⁴⁶

4.1 Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP) se zabývají poradenskou činností v oblasti vývoje, výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. Instrukce výchovných poradců škol a odborných pracovníků pedagogicko-psychologických poraden máme v české

---

⁴⁴Poradenství, národní ústav pro vzdělávání, online: <http://www.nuv.cz/poradenstvi> (13.8.2013)

⁴⁵ Školský poradenský systém v české republice, online: <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf> (20.8.2013)

⁴⁶ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

republiky již od 60. let. Dle rejstříku škol a školských zařízení⁴⁷ je v ČR momentálně 41 pedagogicko-psychologických poraden.

PPP pomáhají dětem od 3 let do ukončení středního, případně vyššího odborného vzdělání, a jejich rodičům a učitelům. Tedy od 3 do 26 let (nejčastěji od 3 do 19 let). Spolupracují se všemi stupni a typy škol. Služby v poradně poskytují psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci. Hlavní činností PPP je:

- *Soustřeďuje a zpracovává informace o službách pedagogicko-psychologického, speciálně pedagogického, výchovného a kariérového poradenství ve školství;*
- *provádí analýzy a průzkumy související s poskytováním poradenských služeb a s pedagogicko-psychologickými aspekty vzdělávání;*
- *vytváří koncepce vyplývající z potřeb MŠMT v oblasti poradenských služeb;*
- *organizuje aktivity dalšího vzdělávání odborných pracovníků poskytujících služby poradenství ve školství;*
- *zabezpečuje přenos odborných informací z oblasti poradenství ve školství;*
- *připravuje a vydává metodické publikace a informační materiály z oblasti poradenství ve školství.*⁴⁸

4.2 Speciálně pedagogické centrum

V české republice je momentálně 105 speciálně pedagogických center.⁴⁹ „Centrum poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách, oddělených nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.“⁵⁰

---

⁴⁷ Rejstřík škol a školských zařízení, online: <http://rejskol.msmt.cz/> (18.5.2013)

⁴⁸ Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, online: <http://www.ippp.cz/> (18.5.2013)

⁴⁹ <http://rejskol.msmt.cz/> (21.5.2013)

⁵⁰ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

„SPC zabezpečují speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou péči klientům se zdravotním postižením a poskytují jim odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, školskými poradenskými zařízeními a odborníky.“⁵¹

Speciálně pedagogické centrum tedy na rozdíl od PPP pečuje o klienty (žáky a studenty) mající určité výchovně- vzdělávací potíže. Centrum tedy spolupracuje se speciálním pedagogem ve škole a spolu s dalšími odborníky připravují individuální vzdělávací plán, který žáka zohledňuje v jeho potížích a umožní mu tak lépe zvládnout výuku v běžné škole. Speciálně pedagogické centrum pracuje s klientem dlouhodobě, protože to vyžadují problémy a potíže, na které se centrum specifikuje, do PPP se může klient dostat pouze jednou a dále již nedochází.

4.3 Střediska výchovné péče

„Střediska výchovné péče zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole. Ve střediscích pracují pedagogičtí pracovníci, speciální pedagogové a psychologové, na které se lze obracet v případech problémů v chování dětí, žáků a studentů.“⁵²

Střediska výchovné péče mohou být ambulantní, stacionáře nebo pobytové. *„Tato pracoviště poskytují ambulantní a poradenské služby pro děti a mládež ocitající se v obtížných životních situacích, které je ohrožují a poškozují a které za daných okolností nejsou schopni sami řešit. Cílem činnosti SVP je zachytit první signály problémů či potíží v procesu psychického vývoje jedince, poskytnout mu radu nebo systematickou péči a tím předejít vážným problémům, jakými jsou kriminalita, toxikomanie, psychické poruchy aj.“⁵³*

---

⁵¹Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, online:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Speci%C3%A1ln%C4%9B_pedagogick%C3%A9_centrum (5.6.2013)

⁵² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, online: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strediska-vychovne-pece> (10.6.2013)

⁵³PPP a SVP, Kelč, online:

<http://www.zkola.cz/zkeu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevayahprevence/kdehledatraducipomoc/30675.aspx> (16.6.2013)

Do tohoto centra přicházejí klienti s těmi nejzávažnějšími obtížemi. Z tohoto důvodu jsou zřízeny i střediska pobytové, kdy klient potřebuje dozor a speciální systematickou péči, vedoucí ke zlepšení stavu, intervenci a pokud možno nápravě.

5 Diagnostika školní zralosti

Období přechodu dítěte z předškolní instituce do školy je považováno za velmi náročné. Období měnící z předškolního věku na mladší školní věk je dosaženo tzv. školní zralostí. Školní zralost vyjadřuje určitý stupeň zralosti CNS, který podmiňuje určité druhy učení vyžadované ve škole. Dítě by tedy mělo být vyzrálé v oblasti **biologické** (tzv. filipínská míra), **sociální** a **psychické**.

Důležité podmínky školní zralosti jsou:

- a) *„Biologické- dostatečný vzrůst dítěte a jeho zdravotní stav, fyzická zdatnost*
- b) *Sociální- schopnost odloučit se od rodiny, komunikovat bezproblémově s vrstevníky, respektovat cizí autoritu učitele*
- c) *Psychické- motivace k získávání nových poznatků, k objevování nového prostředí*
- d) *Kognitivní zralost- kapacita paměti, řečové dovednosti, schopnost ukládat základní poznatky v určitých souvislostech“⁵⁴*

5.1 Možnosti výtvarného projevu dítěte

Je nutné v této práci zmínit i specifikum dětského výtvarného projevu a jeho potenciál při diagnostikování. O dětský výtvarný projev se v minulosti zajímala řada odborníků. Na dětský výtvarný projev pohlíželi z hlediska a z kontextu jejich oboru. Jde o výtvarníky, pedagogy, kulturní antropology a psychology. Historie zájmu o dětskou kresbu sahá do poloviny 19. stol. Principy diagnostiky pomocí kresby pak byly nastoleny v první polovině 20. stol. Díky rozvoji psychometrie došlo k tvorbě prvních kresebných testů.⁵⁵

Dětský výtvarný projev je kontinuální s jeho vývojem. Každé stádium má stejně jako dětská kresba svá specifika. Mezi tyto specifika patří prvotní čáranice, hlavonožci, paňáci. Dále smíšený profil, transparence (rentgenické vidění), obrácená perspektiva,

---

⁵⁴ *Diagnostika školní zralosti. Školní zralost.* Praha: Dr. Josef Raabe, s. r. o. s. 3. ISBN 978- 80- 87553- 52- 7.

⁵⁵ HAJD MOUSSOVÁ, Z.; DUPLINSKÝ, J. *Diagnostika. Pedagogickopsychologické poradenství II.* Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80- 7290- 101- X.

„R- princip“ (pravoúhlost), grafoidismus, automatismus, nepravý ornament a další. Neméně zajímavým odvětvím je dětský kolorit, při zobecnění dojde k poznatku, že barvy teplé jsou oblíbenější, než barvy studené, ve smyslu zobrazení milých věcí, těch, které se mu líbí, věci vzácné, drahé apod. Osobitější je potom barevná „paleta“ každého dítěte.⁵⁶

Základním dělením kognitivního vývoje dítěte, jsou čtyři hlediska Jeana Piageta:

1. senzomotorické (od narození do 18 - 24 měsíců);
2. předoperační (18-24 měsíců až 7 let);
3. konkrétních operací (7 - 12 let);
4. formálních operací (zhruba od 12 let výše).

Uvedený věk u jednotlivých stádií se může vzhledem k individualitě dítěte lišit. Vzhledem k diagnostikování dětské kresby se učitel může setkat pouze s testy školní zralosti. Užití kresby v psychodiagnostice, či použití projektivních metod patří do sféry poradenství a psychologie. Tyto metody jsou tedy v rukách speciálních pedagogů či psychologů.

5.2 Testy školní zralosti

Některé testy školní zralosti jsou využívány depistážně již v mateřských školách. K tomuto screeningovému vyšetření je však dnes nutný souhlas rodičů. Dále jsou testy využívány na základních školách a jsou součástí zápisu do první třídy. Nejznámější je **Jiráskův orientační test školní zralosti**, který je modifikací testu A. Kerna. Z původních šesti úkolů jsou použity pouze tři a to sice: kresba postavy, obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem a obkreslení skupiny bodů. Tento test prověří rozumové schopnosti, percepci, grafomotoriku, vizuomotorické koordinace a také pracovní zralost dítěte.⁵⁷ Každý úkol je hodnocen od známky 1 do 5, jako ve škole. Výsledný součet je tedy od 3 do 15 bodů. „3 až 6 představuje nadprůměr a zároveň vysokou pravděpodobnost úspěchu ve škole; 7 až 11 je výsledek průměrný; 12 až 15 je

---

⁵⁶ UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

⁵⁷ HAJD MOUSSOVÁ, Z.; DUPLINSKÝ, J. *Diagnostika. Pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80- 7290- 101- X.

*výsledek podprůměrný, v tomto případě je nutné test po třech měsících zopakovat. Pokud zůstává výsledek podprůměrný, je třeba doporučit speciální šetření u praktického dětského lékaře a u psychologa.*⁵⁸

Mezi další testy patří **Zkoušky vědomostí předškolních dětí Matějčka a Vágnerové**, kdy se zjišťuje měřítko znalostí dítěte. **Obrázkově slovníková zkouška O. Kondáše**, v tomto testu se zjistí slovní zásoba jedince. Dále například **Edfeldtův reverzní test**, který zhodnotí připravenost dítěte ke čtení.

5.3 Uznání nezralosti

K uznání nezralosti dítěte pro vstup do základního vzdělávání, mohou vést důvody ze strany dítěte, tzn. neuspokojivé vyhodnocení některých z vyžadovaných biologických, sociálních a psychických podmínek. Nejčastěji jsou to věk dítěte, problémy v oblasti řeči, potíže s pozorností a soustředěností, problémy v grafomotorice, pomalé pracovní tempo a problémy vědomostního rázu. Dále mohou být důvodem k odkladu častá nemocnost, nižší odolnost organismu, menší fyzická vyspělost. Důvody mohou plynout i ze strany rodičů, bojí se, že jejich dítě je z důvodu mladšího věku znevýhodněné v kolektivu třídy, že nezvládne náročnost školy anebo chtějí dítěti prodloužit dětství. V těchto případech je rodičům doporučeno vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, kde získají validní informace, které jim pomohou v rozhodování.⁵⁹

Nezralost dítěte poznají instituce, kde se dítě vyskytuje, instituce specializované na tuto problematiku nebo osoby v jeho nejbližším okolí. Jsou to: rodič, mateřská škola, lékař, učitel/ka ve škole, pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum.

5.4 Záznamové archy

Pro přehled o schopnostech dětí před nástupem do školy, může posloužit záznamový arch. Záznamový arch, musí být přehledný, informace z něj můžeme vyhodnotit a

---

⁵⁸ Orientační grafický test školní zralosti, online: <http://vychovatelstvi-czv2008.wbs.cz/zvlastnosti/sk.zralost.obrtest.pdf> (12.7.2013)

⁵⁹ *Diagnostika školní zralosti. Školní zralost.* Praha: Dr. Josef Raabe, s. r. o., 2012. ISBN 978- 80-87553- 52- 7.

doporučit vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Nebo naopak proti přání rodičů, vzhledem k datu narození, doporučit nástup dítěte do školy.

Jméno dítěte, datum narození:						
Spíše nevyvinuté (-)				Spíše vyvinuté (+)		
Září	Leden	Červen	Fyzická zdatnost, motorika	Září	Leden	Červen
			Jemná motorika			
			Grafomotorika			
			Lateralita			
			Držení psacího náčiní			
			Výslovnost			
			Slovní zásoba			
			Samostatný mluvní projev			
			Schopnost reprodukce			
			Paměť			
			Soustředěnost			
			Přiměřené pracovní tempo			
			Schopnost dokončit činnost			
			Zrakové vnímání (detaily, celek)			
			Řešení problémů- třídění, uspořádání			
			Sluchové vnímání (1. Hláška ve slově)			
			Emocionální zralost			
			Sociální zralost			
			Pravolevá orientace			

Tabulka 4: Záznamový arch

Způsob hodnocení může zaznamenávat každý učitel jinak. Doporučení je buď znaménko plus (+) nebo minus (-). Lze použít i číselná škála.⁶⁰

⁶⁰ *Diagnostika školní zralosti. Školní zralost.* Praha: Dr. Josef Raabe, s. r. o., 2012. s. 37. ISBN 978- 80-87553- 52- 7.

Tato tabulka slouží pedagogům preprimárního a primárního vzdělávání jako souhrn argumentů pro rodiče, v tom případě, když se rodič přijde pedagoga zeptat na vyzrálост jeho dítěte. Pedagogická diagnostika dětí před vstupem do základní školy je v mnoha ohledech zásadní, stejně jako pedagogická diagnostika v průběhu první třídy žáků. Tabulka zaznamenává komplexní přehled žákova fyzického vzrůstu, schopností a dovedností.

6 Využití diagnostiky pro pedagoga

Učitel má při diagnostikování k dispozici plnou třídu žáků, která je velkým zdrojem různých dat a informací. Učitel by se však neměl soustředit jen na svůj úsudek a důvtip. Diagnostika umožňuje učiteli ze zkoumaných jevů zprostředkovat zásah nebo opatření vedoucí ke zlepšení ba dokonce k nápravě. Učitel pomocí diagnostiky zjistí problém u žáka, což vyžaduje jeho neustálou pozornost a empatii vůči žákům dále pomocí diagnostiky nalezne ohnisko problému a ideálně problém vyřeší. Učitel může např. díky diagnostice evaluace zjistit zhoršený prospěch u konkrétního žáka. Začne pátrat i v ostatních předmětech, aby zjistil, zda se jedná o komplexní zhoršení žákových známek, nebo pouze o jeden předmět, což by mohlo znamenat konflikt mezi žákem a jednotlivým učitelem předmětu. Dále může přistoupit k diagnostické metodě rozhovoru s žákem mimo kolektiv třídy tak, aby si toho ostatní spolužáci nevšimli (žák je vyzván, aby pomohl učiteli s něčím v kabinetě). Pokud se žák neotevře a učitel se nesvěří učitel má k dispozici další rozhovory a to sice se spolužáky či rodiči. Zhoršený prospěch žáka může být způsoben mnohými faktory, (problémy v rodině, nešťastná láska, atd.). Po zjištění problému, v tomto příkladě zhoršený prospěch žáka a příčiny tzn. rozvádějící se rodiče, začne náprava. Pokud nestačí verbální domluva s žákem a rodiči, učitel může přizvat výchovného poradce a společně dospět k nejlepšímu řešení situace. Kdyby učitel přehlížel prvotní zhoršení a jen ho například upozornil v hodině, že se zhoršuje jeho prospěch a pokud to tak půjde dál tak propadne, žákovi tím rozhodně nepomůže. Žákovi neřešené problémy doma a zároveň i ve škole mohou vést k dalším problémům, dále k depresím a v nejhorším k frustraci.

Většinou však nejde o jednu jasnou známou příčinu problému žáka. Příčin bývá několik, vzájemně se determinují, překrývají a v různých chvílích vyvstávají různé příčiny. Žáci a učitelé spolu sdílejí určitý čas v určitém prostoru. Mimo prostory školy a školního vyučování se žák stává dítětem či mladistvým se svým kulturním a sociálním zázemím, se kterým je nutné nejen počítat, ale i se ho snažit poznat.

Oblasti, kde mohou učitelé diagnostiku využít:

- Vstup do školy, určování školní zralosti, počáteční adaptace

- Poruchy učení
- Poruchy chování
- Nadaní žáci
- Učební styly (systematičnost, délka, pravidelnost, motivace), analýza chyb
- Hodnocení a klasifikace, školní úspěšnost a neúspěšnost, diagnostika didaktických testů
- Sociální vztahy ve třídě
- Řešení rodinných vztahů
- Profesionální orientace
- Autodiagnostika učitele

Z tohoto výčtu je patrné, že pedagogicko-psychologická diagnostika je pro učitele velmi důležitým nástrojem a je žádoucí, aby o ni měli učitelé určité povědomí. Pokud je učitel empatickým pozorovatelem, diagnostiku ke své profesi potřebuje a aktivně ji využívá.

7 Úvod do výzkumné části

Pedagogicko-psychologická diagnostika je velmi široký okruh diagnostických metod a přístupů, které jsou součástí výchovné a vzdělávací reality. Centrem zájmu se stává dítě, na které by mělo být nahlíženo v jednotě jeho biologických, psychických a sociálních determinant. Diagnostika zde napomáhá tuto komplexitu determinant vnímat ve vzájemných kontextech a chápat její podstatu. V práci učitele je nápomocná k adekvátní reakci profesionála v edukačním procesu a citlivém přístupu k dítěti.

Téma pedagogicko-psychologická diagnostika obsahuje spoustu informací o tom, jak fungují pedagogicko-psychologické poradny a co je obsahem práce jejich zaměstnanců. Dalším rozměrem tohoto tématu je pohled z opačné perspektivy a to zejména z pohledu učitelů, výchovných poradců či metodiků prevence. Schopnost adekvátně porozumět žákovi a sociálním vztahům ve skupinách, je úkol nejen pro speciálního pedagoga, psychologa či výchovného poradce, ale důležitou součástí každodenní práce jakéhokoliv učitele. Základní diagnostické kompetence jsou tak výbavou, která by neměla chybět žádnému pedagogickému pracovníkovi. Zajímavá otázka je, jak učitelé ve své každodenní praxi pracují s těmito kompetencemi a jaký tomu přiřkládají význam.

Důvody pro studii

Diagnostické kompetence učitele ovlivňují kvalitu edukačního procesu a hodnocení žáků v průběhu výuky. Učitel také svými kompetencemi přispívá k posilování sociálního klimatu třídy nebo skupiny žáků či studentů. Fundovanost učitelů nejen na poli oborových předmětů je tak na místě. Profesionální příprava začíná již na středních pedagogických školách a dále pokračuje na pedagogických fakultách vysokých škol. Zde se naskýtá jedinečná možnost vybavit budoucí učitele adekvátními diagnostickými kompetencemi, které učitelé mohou rozvíjet ve své praxi jak již v průběhu studia, tak při následném nástupu do zaměstnání. Výzkum zjišťuje, jaké mají učitelé povědomí o metodách a přístupech pedagogicko-psychologické diagnostiky a jak je využívají v edukačním procesu. Díky tomuto výzkumu lze přemýšlet o nastavení zvyšování a zkvalitňování diagnostických kompetencí jak v rámci školení, tak v seminářích pořádaných na vysokých školách.

Odborný pohled

„K volbě správných výukových postupů je bezpodmínečně nutné, aby učitel poznával osobnostní vlastnosti všech svých žáků. Mezi faktory, které ovlivňují práci dětí ve škole, patří: schopnosti (inteligence), předchozí znalosti, styl učení, slovní pohotovost a způsob vyjadřování, osobní tempo, zvědavost, tvořivost, způsob překonávání překážek, smysl pro humor, schopnost pozornosti a soustředění, paměť, manuální zručnost, speciální dovednosti apod. Avšak výzkumné studie dokazují, že mnozí učitelé se při diagnostických činnostech soustředí na popis nestandardního chování žáka či třídy a zůstane pouze u konstatování... Učitelé také často zužují diagnostiku na jednostranné sumativní hodnocení výkonu při zkoušení a klasifikaci.“⁶¹

Dnes významně roste potřeba zkvalitňování diagnostických kompetencí učitele, které se proměňují spolu s významem role učitele od direktivního k empatickému přístupu k žákům. Správné uchopení diagnostikování má učiteli napomáhat k efektivnějšímu reflektování individuálních potřeb žáků, podpoře a rozvoji příznivého klimatu třídy, ale také pomoc při odhalování výchovných a kázeňských problémů. Zároveň se sem také řadí identifikace žáků se speciálními potřebami. Tyto kompetence jsou také vnímány jako součást pedagogické způsobilosti, která určuje kvalitu učitele.⁶² Diagnostické kompetence jsou součástí profesionalizace učitele. V diplomové práci jsou blíže popsány kompetence učitele dle Švece.⁶³

Vzhledem ke vzrůstající heterogenitě dětí ve školních třídách, různorodosti přístupů škol a dalších jevů ovlivňujících proměnu českého školství bude podle odborníků silit potřeba po pedagogicko-psychologické diagnostice.

---

⁶¹ Pedagogická diagnostika v práci učitele, online: ukp.wz.cz/index1_soubory/pedagogicka%20diagnostika.doc (23.3.2014)

⁶² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník, 4., aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 772-8.

⁶³ ŠVEC, V. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999, s. 22-23. ISBN 80-85931-70-2.

8 Hlavní výzkum

Tématem výzkumu realizovaného v rámci diplomové práce je „Využití pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele.“ Cílem je zjistit, jaké mají učitelé teoretické znalosti o pedagogické diagnostice, jak diagnostiku využívají v praxi, s jakými problémy a potížemi se při diagnostikování a komunikaci setkávají. Dalším cílem výzkumu je zjištění, jaké metody a postupy pedagogicko-psychologické diagnostiky učitelé využívají a s jakými institucemi spolupracují.

Realizovaný výzkum by měl poskytnout odpovědi na následující výzkumné otázky:

- 1) Jakou hodinovou dotaci mají třídní učitelé k dispozici na třídnické hodiny a zda je využívají efektivně?
- 2) Jak učitelé diagnostikují výchovně-vzdělávací problémy s žáky a jak je řeší?
- 3) V jakých situacích vyhledávají pomoc výchovného poradce nebo přímo pedagogicko-psychologické poradny/ jiné instituce?
- 4) Jaké metody a postupy pedagogicko-psychologické diagnostiky učitelé využívají při hledání relevantních informací o žácích?
- 5) Jaké zkušenosti mají učitelé s pedagogicko-psychologickou poradnou?

Popis výzkumného šetření

Diplomová práce tematicky navazuje na seminární práci, která byla realizována v roce 2012 ve spolupráci se Z. Vološínovou. Seminární práce v rámci předmětu metodologie pedagogického výzkumu byla zaměřena na diagnostické kompetence učitelů ve výchovně-vzdělávacím procesu. Jedním z cílů výzkumu bylo zjistit, jak učitelé pracují s metodami z oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky v souvislosti s každodenní prací s žáky a jak využívají spolupráci s pedagogicko-psychologickými centry/poradnami.

Na základě zkušeností s předběžným výzkumem byly upravovány položky nyní zadávaného dotazníku. Některé otázky, které byly zodpovězené pouze v malém procentu nebo byly zodpovězené nesprávně (tzn.: nebyly dodrženy pokyny při

odpovídání na otázku), byly nahrazeny jinými otázkami. Největší problém s vyplněním měli pedagogové s otevřenými otázkami. Důvodem byla časová náročnost spojená s jejich formulací.

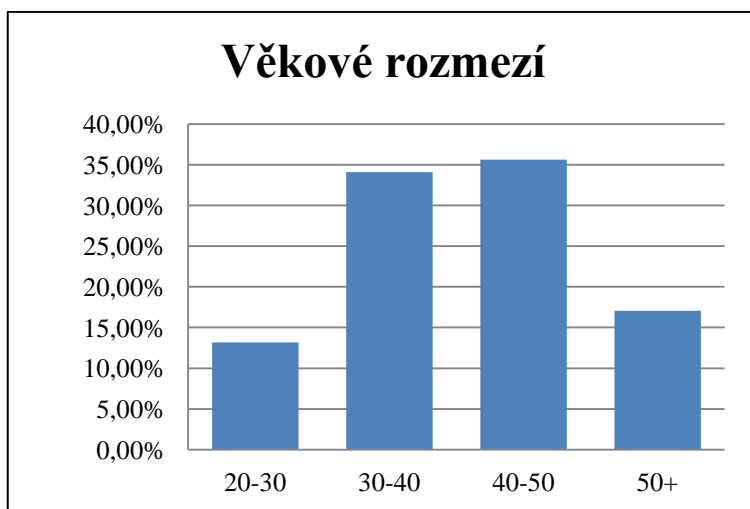
V diplomové práci jsem použila kvantitativní deskriptivní výzkum, pro který jsem jako vhodný nástroj, vybrala dotazník. Respondenty v tomto dotazníku jsou učitelé primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání. Respondenti mají před sebou v dotazníku uzavřené i otevřené otázky, většinou mohou zaškrtnout více položek, se kterými souhlasí. Pro zjištění míry spokojenosti, či vlastních pocitů respondenta jsou použity škálové otázky.

Dotazníky jsem rozdávala vytištěné, osobně jsem oslovovala jednotlivé učitele na půdě škol, kde učí. Po dohodě jsem dala pedagogům čas na jejich vyplnění a opět jsem dotazníky osobně převzala. Dále mi pomohla kolegyně, která dotazníky rozdala na škole, kde učí a také jsem dotazníky rozdala učitelům studujícím postgraduální studium na Pedagogické fakultě, Univerzity Karlovy. I přes tento osobní přístup byla návratnost velice malá. Na fakultních školách jsem se dozvěděla, že se na pedagogy obrací stále více studentů se svými dotazníky, jsou tedy jejich vyplňováním přehlčeni. Z toho vyplývá i návratnost pouhých 34,3%. Rozdáno bylo 376 vytištěných dotazníků, z čehož jsem vybrala zpět 129 dotazníků. Dalším důvodem takto nízké návratnosti dotazníků může být období, ve kterém jsem dotazníky rozdávala. Šlo o zakončování čtvrtletí a učitelé se předem omlouvali za nedostatek času, způsobený přípravami na pedagogické rady a čtvrtletní hodnocení žáků.

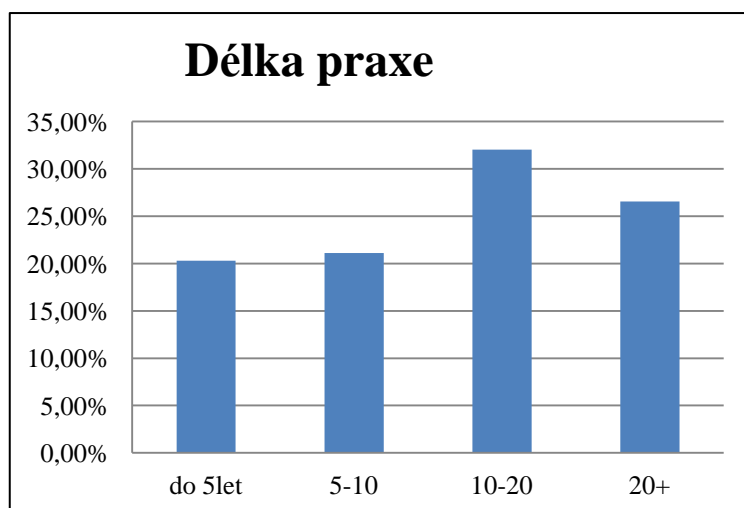
Charakteristika výzkumného vzorku

Učitelům, kteří vyplnili dotazník, bylo v průměru 41 let. 35,66% učitelů zaškrtnulo v otázce číslo dvě výběr 40 až 50 let. Nejméně bylo čerstvých absolventů vysokých škol, tedy 13,18% mezi 20 až 30 lety. Z drtivé většiny ženy a to sice z 86,82% na muže tedy zbývá část 13,18%. Dle dat za školy a školská zařízení regionálního školství, vychází za rok 2012 poměr mužů na 18,1%. Do výpočtů jsou zahrnuta data, na které se

vztahuje povinnost předávat data do ISP. Údaj je zjištěn z vlastních výpočtů MŠMT na základě dat ISP.⁶⁴

Graf 1: Věkové rozmezí

Graf 2: Délka praxe

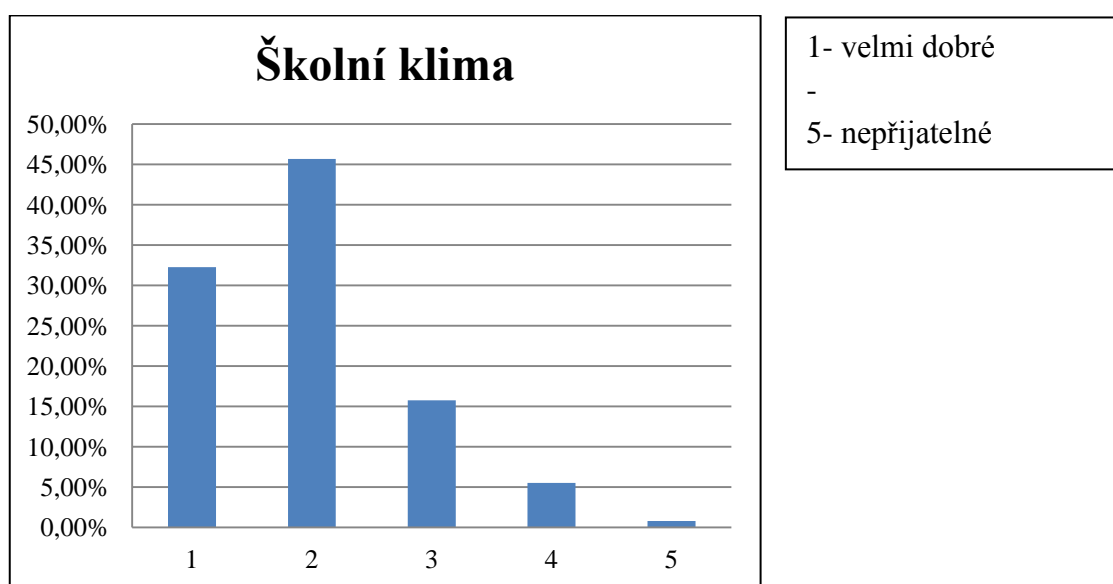
Téměř všichni respondenti pocházeli ze střeočeského kraje celkem 92,24%, dále byl původ z Ústeckého, Libereckého a Pardubického kraje. Průměrná praxe učitelů vyšla na 10 až 20 let. Na školách učitelé zastávají v průměru dvě funkce, to znamená, že ke své funkci učitele ve svých předmětech zastávají ještě další pozici (třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, atd.). Nejvíce učitelů spadá do vzdělávací oblasti jazyka a jazykové komunikace (41 učitelů), nejčastějším předmětem, který vyučují je český

⁶⁴ Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, online: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi> (25.3.2014)

jazyk (22 učitelů), dále cizí jazyk (19 učitelů) a matematika (17 učitelů). 74,42% učitelů uvedlo, že učí na ZŠ, 13,18% učí na SŠ, SOU, SOŠ, 6,2% učí na ZŠ a zároveň na SŠ, učitel gymnázia byl pouze jeden, tzn. 0,78% a jiná školská zařízení vyšly v 5,43%.

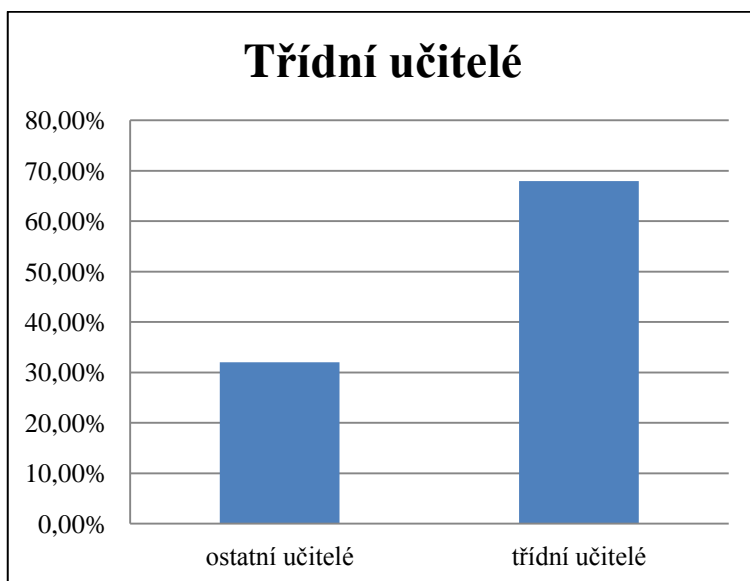
Klima škol, na kterých učitelé působí, se v průměru přiklání ke kladnému pólu škály, tedy k hodnotě 2. Škála značila 1- velmi dobré klima, 5- nepřijatelné klima. Stejně jako průměr i modus vyšel v hodnotě 2.

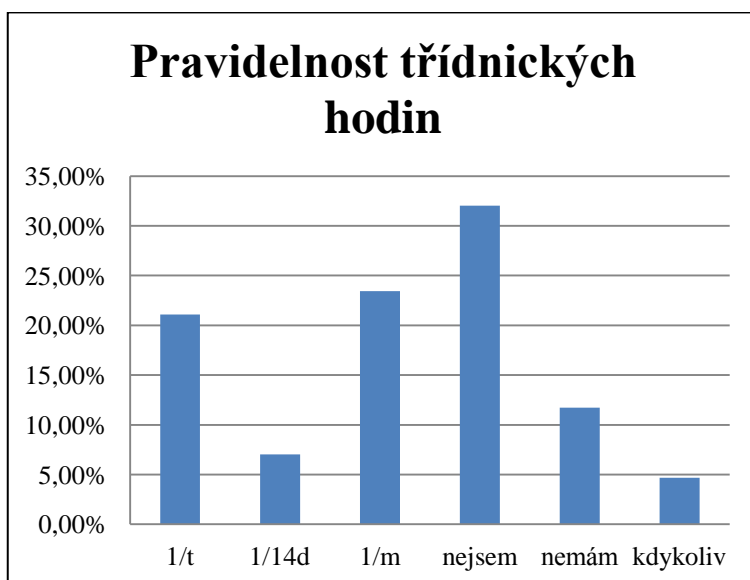
Graf 3: Školní klima

Třídnické hodiny

Dotazník dostalo 67,97% třídních učitelů, z nichž 75, 86% má třídnickou hodinu pravidelně. V průměru vyšlo, že má třídní učitel k dispozici třídnickou hodinu jednou za 18 dní. Varující je údaj, že téměř třetina učitelů (32,03%) nemá vůbec žádnou hodinovou dotaci třídnických hodin, někteří uvedli (vepsali k otázce), že situaci řeší v rámci svých vyučovacích hodin. Z toho lze vyvodit, že problematika pedagogické diagnostiky a prevence týkající se vtažů ve třídě, interaktivní činnost či adaptaci žáků řeší minimálně a soustředí se na nutné záležitosti týkající se povětšinou administrativy a různých akcí na školách. Nejčastěji bylo uvedeno, že mají k dispozici třídnickou hodinu jednou do měsíce, hned v zápětí v nevelkém rozdílu pak jednou do týdne.

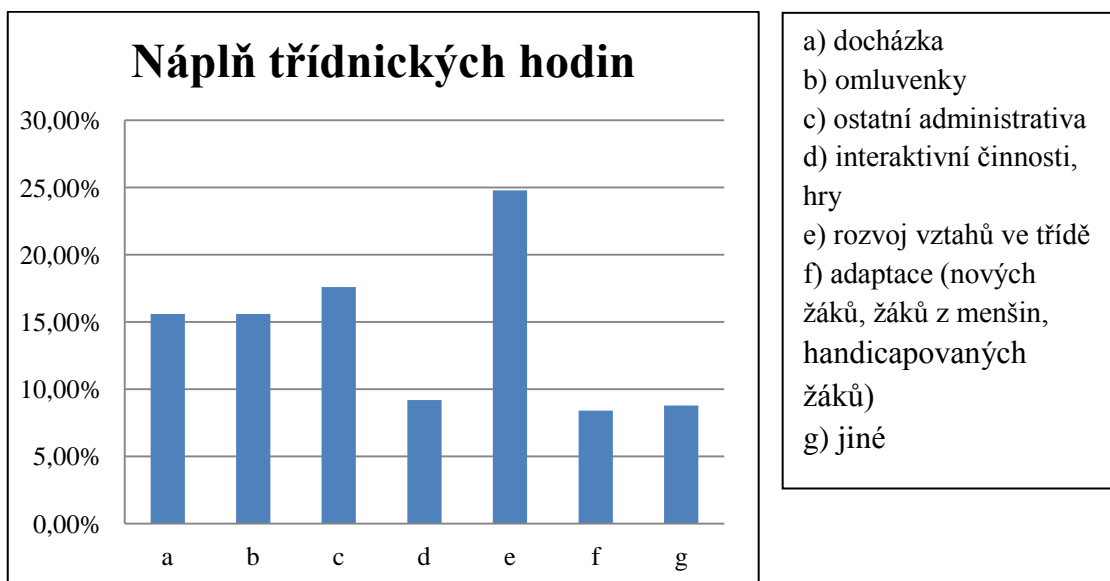

Graf 4: Třídní učitelé

Graf 5: Pravidelnost třídnických hodin

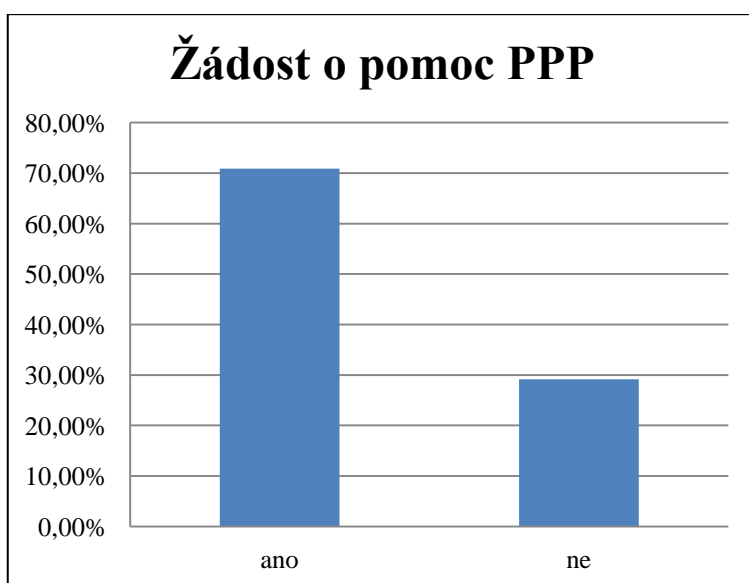
Co se týká náplně třídnických hodin, tak se využívají nejčastěji na rozvoj vztahů ve třídě a to ve velké většině 24,80%. Do otevřené otázky učitelé vyplnili různé školní akce, prospěch a čtvrtletní hodnocení, dále chování žáků. Docházka a omluvenky se řeší ve stejném procentu 15,60%.

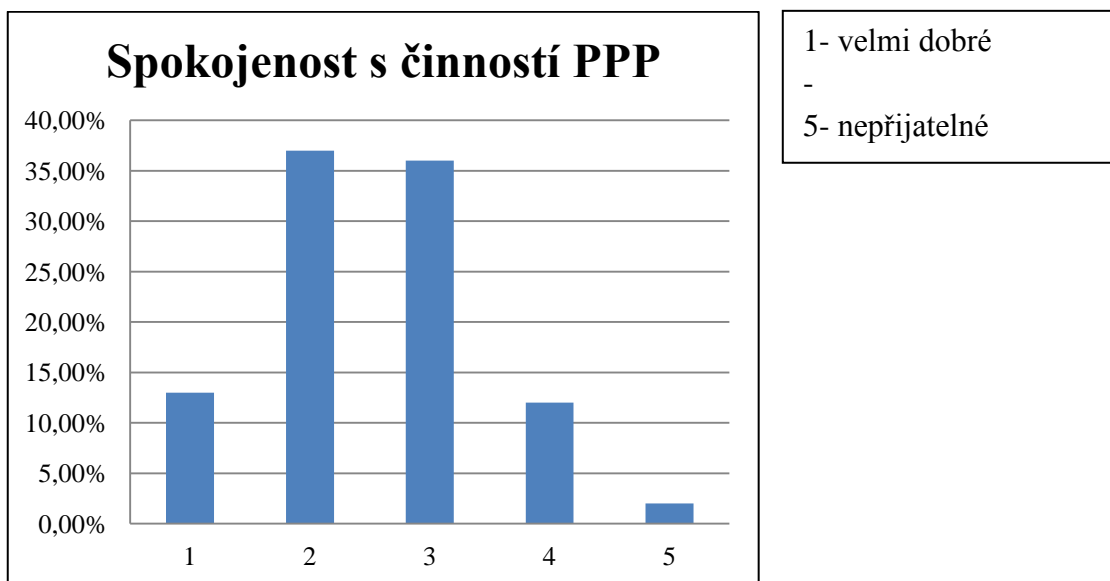
Graf 6: Náplň třídnických hodin

Mimoškolní instituce

Otázka číslo 9 zněla, zda učitelé někdy zažádali o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu. Otázka měla zjistit, jestli učitelé nejen vědí o této instituci, ale také zda jejích služeb využívají. V 70,87% o pomoc při řešení problému žáka učitelé pedagogicko-psychologickou poradnu zažádali. Další otázka, je opět škálového charakteru a zjišťuje spokojenost s činností pedagogicko-psychologické poradny. Opět vyšel modus 2, v procentech na 45,67%. 2% respondentů uvedlo činnost poraden za nepřijatelnou.

Graf 7: Žádost o pomoc PPP

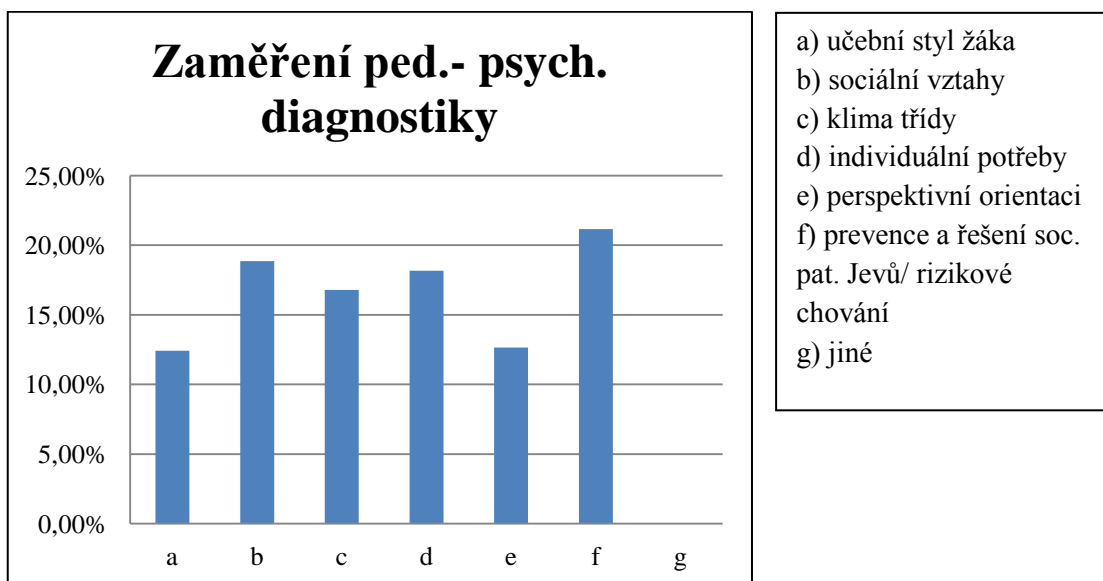

Graf 8: Spokojenost s činností PPP

V případě dalších institucí většina, 59,66% uvedla, že jim jiná instituce nepomáhá. Ti, kteří uvedli, že jim pomáhá i jiná instituce, byli vyzváni k tomu, aby uvedli jaká. Modus v tomto případě vyšla OSPOD, mezi další nejčastější hodnoty se zařadili SPC a SVP.

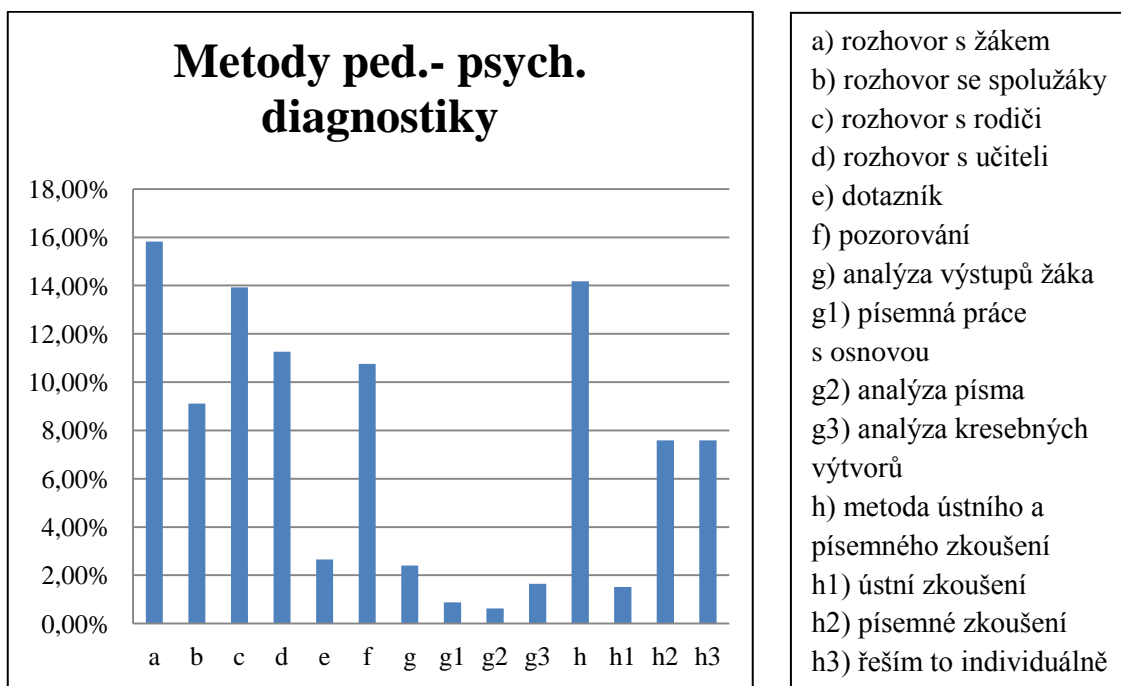
Pedagogicko-psychologická diagnostika využívaná učiteli

První otázka z části o pedagogicko-psychologické diagnostice, v dotazníku na dvanáctém místě řeší, na co by se dle učitelů měla pedagogicko-psychologická diagnostika zaměřit. Učitelé ve 21,15% uvedli prevenci a řešení sociálně-patologických jevů, tedy rizikové chování. Toto procento bylo nejvyšší hodnotou. Dále by dle jejich názoru v 18,85% měla řešit sociální vztahy. Za třetí nejdůležitější považují učitelé individuální potřeby žáka, jejich potenciality a specifické vzdělávací potřeby.

Graf 9: Zaměření ped.- psych. diagnostiky

Důležité jsou také metody, které učitelé volí, pokud se chtějí dozvědět více informací o žácích, které učí. Nejčastější tedy v 15,82% si s žákem popovídají, metoda rozhovoru s žákem je nejsnazší a tím pádem nejpoužívanější. Dále si učitelé promluví s rodiči, to v 13,92%. Metodu ústního a písemného zkoušení používá pouhých 14,18%, tento údaj bych předpokládala vyšší, vzhledem k tomu, že jde zároveň o metodu hodnocení, tedy klasifikace žákových schopností. Ze 14,18% jen 1,52% učitelů zkouší ústně.

Graf 10: Metody pedagogicko- psychologické diagnostiky

Další, tedy patnáctá otázka zjišťuje, jakou diagnostiku učitelé při své práci využívají nejčastěji. Stejně jako v předběžném výzkumu i v hlavním výzkumu se v největším procentu 26,57% uplatňuje diagnostika sociálních vztahů. Učitelé tedy dbají na vztahy mezi žáky. Důležité je pro ně klima ve třídě, v dobré atmosféře se učitelům lépe učí, předávání informací tak probíhá snadněji a přijímání informací žákům také. Důležité je pro učitele také sebepojetí žáků. To jak se žák hodnotí a jak na sebe nahlíží je otázka jeho sebedůvěry. Každý žák stejně jako každý jedinec je vybaven potřebou poznávat sebe i své okolí. To jaké o sobě má žák mínění a z jakého důvodu tak soudí, je důležité zjišťovat v případě dobrého úsudku podporovat a v případech podhodnocování se či nedůvěřování vlastní osobě tento náhled změnit a žáka povzbudit. Špatná sebedůvěra žáků může vést ke zhoršení jejich výsledků. Učitelé myslí i na zájem žáků a to v 19,93% zájem žáků je pro učitele silnou motivační pomůckou. Naopak téměř neřeší perspektivní orientaci žáků.

Graf 11: Pedagogicko psychologická diagnostika využívaná učiteli

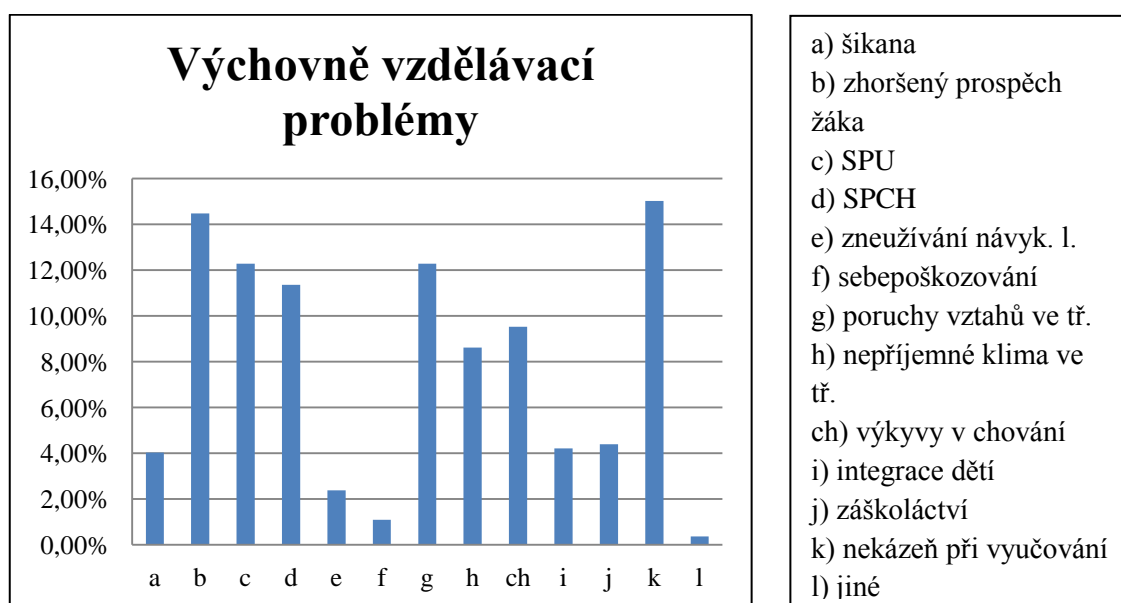
Výchovně vzdělávací problémy a potíže žáků

Třináctá otázka zjišťuje, jaké výchovně vzdělávací problémy řeší učitelé nejčastěji. Nejvíce učitelé trápí nekázeň žáků při vyučování (15,02%). Na nekázeň si stěžují nejen učitelé, ale i spolužáci. Rodiče si vybírají školy mimo jiné také podle toho, jestli se na škole neobjevuje šikana, či problém s drogami, atd. Je zapotřebí, aby učitelé našli příčiny takového chování a trpělivě pracovali na jeho nápravě. Na diagnostiku školy je zaměřen např. portál barvyskoly.cz. Měření ve školách jsou zaměřena na dvě hlavní oblasti, zaprvé skupinová diagnostika studentských a žakovských kolektivů a zadruhé diagnostika učitelů, učitelek a jejich kolektivů. „Všechna měření a diagnostické pomůcky, které najdete na portálu barvyskoly.cz, využívají techniku barvově-slovních asociací (BSA) a metodu OKAV (objektově-komunikační analýzu vědomí). Pracují se soubory slov, takzvanými slovními moduly a paletou osmi barev. Asociace slov a barev jsou během testu zaznamenávány pomocí počítačového programu, který okamžitě provede jejich vyhodnocení. Každá měřicí pomůcka využívá jiný soubor slov – podle toho, na jakou oblast se zaměřuje.“⁶⁵

Dalším problémem je zhoršený prospěch žáka, což uvedlo 14,4%. Opět je i zde důležité nalézt příčiny zhoršeného prospěchu, které mohou plynout z aktuální rodinné situace,

⁶⁵ Barvy naší školy, online: <http://www.barvyskoly.cz/diagnostika-skoly/mereni#ves> (25.3.2014)

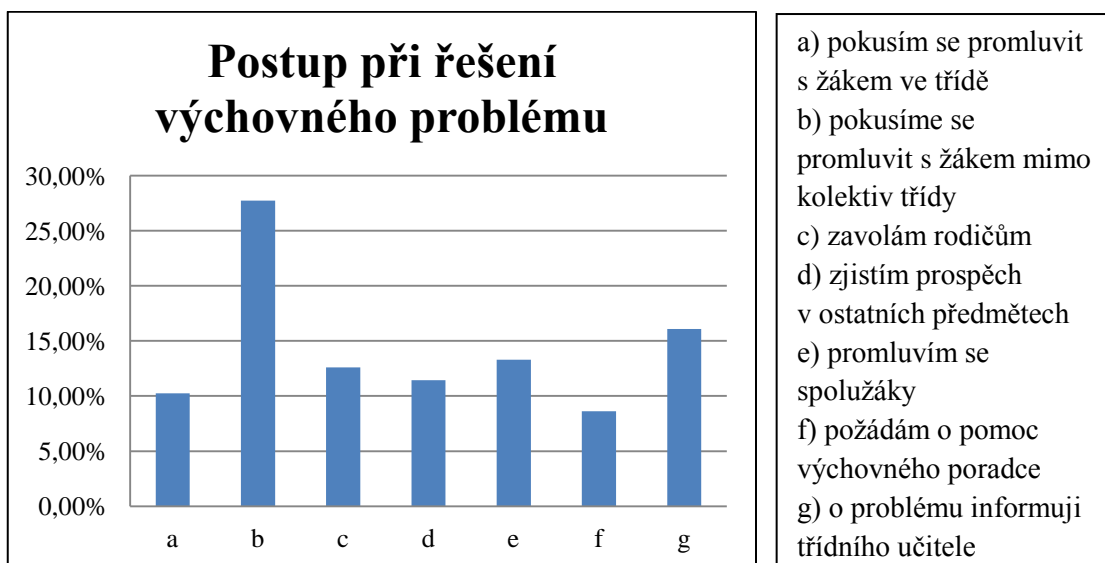
z přítomnosti specifických poruch učení, atd. Na vysoké pozici 12,27% se vyskytují poruchy vztahů ve třídě, což podporuje teorii, že učitelé využívají nejčastěji diagnostiku sociálních vztahů. Ve velmi malém procentu 4,03% se objevuje, či řeší šikana. Tento údaj potvrzuje výsledky předběžného výzkumu, tudíž nebyl tolik překvapivý. V otevřené otázce jaké jiné problémy učitelé řeší, byl uveden rizikový sex a poruchy příjmu potravy.

Graf 12: Výchovně vzdělávací problémy

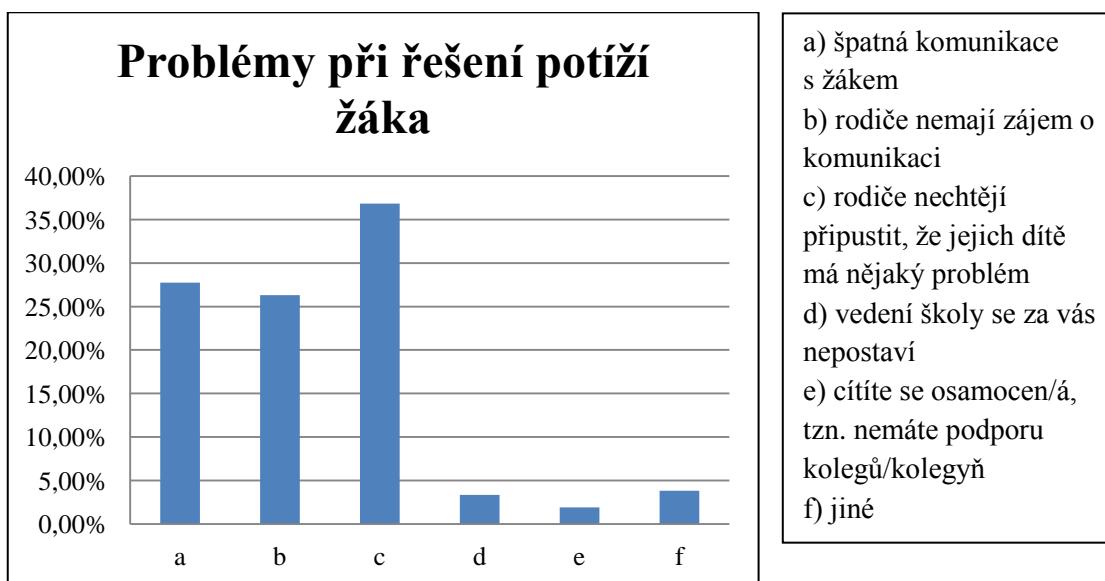
Pokud na nějaký výchovně vzdělávací problém učitel narazí, musí jej řešit. Jaký je tedy nejčastější postup při řešení těchto problémů? Tato dopověď opět potvrzuje výsledky otázky o metodách diagnostiky, kde nejčastěji učitelé využívali rozhovor. I zde si učitelé v největším procentu 27,74% promluví s žákem a to sice mimo kolektiv třídy. Velké procento učitelů 16,08% informují třídního učitele žáka, kterého se potíže týkají. Poté se obrací na spolužáky 13,29%, kteří mohou napomoci vidět problém z více úhlů pohledu a zjistit o konkrétním žákovi informace, ke kterým by se učitel sám nedostal. Přátelé žáka mohou v dobré vůli, že učitel chce v problémech napomoci prozradit informace ze soukromí, které by handicapovaný žák sám nepřiznal. Učitel však musí být dostatečně empatický, žáci mu musí důvěřovat a také s důvěrnými informacemi musí nakládat velice opatrně, aby si svou důvěru zachoval i nadále.

Graf 13: Postup při řešení výchovného problému

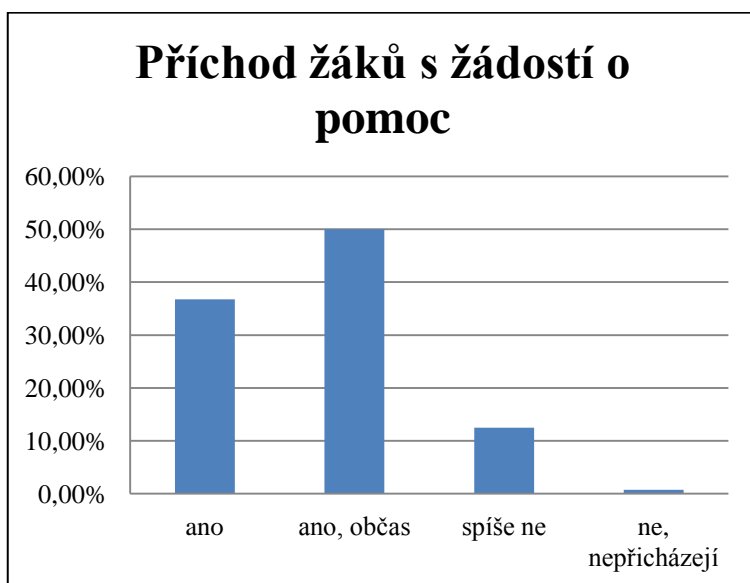
Pokud nějaké problémy nastanou a učitel je musí řešit, nastávají další potíže v průběhu řešení. Ukázalo se, že v 36,84% jsou problémy s rodiči. Rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má nějaký problém. Pokud se prokáže a dokonce to třeba i žák sám potvrdí, je nutné, aby v řešení spolupracovala celá rodina se školou a nejlépe pak ještě s další institucí. Opačná situace nastává v případě, kdy žák špatně komunikuje. Špatná komunikace s žákem (27,75%) je další bariéra, kterou je nesnadné překonat. Při otevřené otázce jiné jaké potíže nastávají, se objevilo lhaní a zapírání žáků.

Graf 14: Problémy při řešení potíží žáka

Typologie učitelů

Když je učitel empatický a žáci se nestydí s problémem přijít a svěřit se, vše je snadnější. Šestnáctá otázka zjišťuje, jestli žáci přicházejí za učiteli s potřebou řešit osobní problém. Polovina učitelů uvedla, že za nimi žáci „Ano, občas“ přijdou, pokud potřebují pomoci řešit osobní problém. 36,72% uvedli „Ano“ přijdou, 12,50% „Spíše nepřijdou“ a 0,78% „Ne nepřicházejí“.

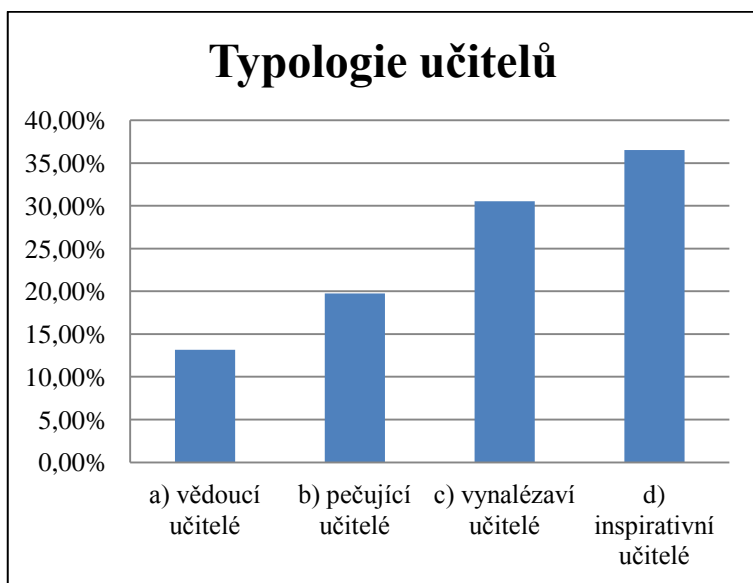
Graf 15: Příchod žáků s žádostí o pomoc

Za nejvýznamnější součást učitelé ve své výchovně vzdělávací práci považují ve 34,41% sledování a hodnocení žákova rozvoje. Ve velice podobných procentech vyšly i další možnosti „předávání informací“ a „začlenění žáka do sociální skupiny“. Učitelé se tak rozdělili na třetiny.

Graf 16: Nevýznamnější součást práce učitelů

Snahou bylo dále zjistit, jaké typy učitelů jsou na školách nejčastěji. Typy jsou čtyři: vědoucí učitelé, pečující učitelé, vynalézaví učitelé a inspirativní učitelé. Vědoucí učitelé se ztotožňovali s větou: Prioritou je pro mě dobře odučená hodina a to, že žáci odučené látce dobře rozumí (13,17%). Pečující učitelé: Chci být žákům vždy nablízku a nápomocen při jakémkoliv problému kdykoliv (19,76%). Vynalézaví učitelé: Žáci musejí být především vedeni k samostatnosti, a tudíž by měli být schopni vyvozovat důsledky a propojovat souvislosti toho, co se ve škole naučí (30,54%). Inspirativní učitelé: Chci žákům poskytnout více úhlů pohledu na určitou problematiku a dát jim co největší možnost k vlastní kreativní činnosti (36,53%). Největší procento tedy zastupují inspirativní učitelé.

Graf 17: Typologie učitelů

Závěr

Prvním cílem bylo zjistit, zda mají třídní učitelé k dispozici hodinovou dotaci na třídnické hodiny a zda je využívají efektivně. Třídnické hodiny považují za důležitý nástroj pro uplatnění pedagogicko-psychologické diagnostiky. Třídní učitelé mají k dispozici třídnickou hodinu průměrně jednou za 18 dní. Myslím si, že by si třídnické hodiny zasloužily dotaci plnohodnotného předmětu, tedy začlenění do rozvrhu a důslednou přípravu na ně. Na pomoc při vytváření třídnických hodin je možné přizvat výchovného poradce, metodika prevence sociálních vztahů a odborníky z pedagogicko-psychologických poraden. Třídnické hodiny se tak stávají velikou pomocí při prevenci a intervenci.

Pokud mají učitelé k dispozici třídnickou hodinu pravidelně, tím rozumím ideálně jednou týdně, bylo by zajímavé zjistit, zda ji využívají opravdu efektivně. Učitelé ve 24, 8% řeší rozvoj vztahů ve třídě. Dále řeší ostatní administrativu 17,6%, omluvenky a docházku pak v 16%.

Nejvíce učitelů uvedlo, že třídnickou hodinu vůbec nemají, řeší to tak, že věnují nějaký čas z vlastních vyučovacích hodin, aby vyřešili to nejdůležitější. Záleží pouze na školách a jejich ředitelích, jak často třídní učitelé třídnickou hodinou disponují. Neměl by se ale zanedbávat potenciál těchto hodin. Nejvíce se zabývají rozvojem vztahů ve třídě. Bohužel již méně procent bylo věnováno na adaptaci, interaktivní činnosti a hry. Více procent dostala administrativní práce, což je pochopitelné, protože administrativní nátlak na učitele to vyžaduje.

Dalším cílem bylo zjistit, jaké metody a postupy pedagogicko-psychologické diagnostiky učitelé využívají, pokud se chtějí dozvědět více informací o žácích. Mnou oslovení učitelé nejčastěji využívají nejpřirozenější metodu diagnostikování, kterou je rozhovor s žákem. Bylo by zajímavé tuto otázku prozkoumat hlouběji a zjistit, zda jde o řízený, částečně řízený či neřízený rozhovor. Dále také to, jak se na jednotlivé typy rozhovorů učitelé připravují. Překvapivé je vysoké procento rozhovoru učitele s rodiči, které bych předpokládala v menší míře. V jiné části výzkumu vyšla jako problematická oblast při řešení problémů žáka rodina, konkrétně to, že rodiče nechtějí připustit výskyt

problému. Učitelé tedy rodiče informují, ale více než třetina učitelů uvádí, že mají při komunikaci s rodiči tento problém. Do metod diagnostiky jsem zahrнула také ústní a písemné zkoušení, při kterém lze ledačos o žákovi zjistit, například jak zvládá stresové situace. Stejně procento učitelů volí písemné zkoušení a individuální přístup ke zkoušení. Minimum učitelů používá dotazníky a to i přes to, že jsou k dispozici standardizované dotazníky připravené přímo pro učitele a konkrétní situace.

Jaké zkušenosti mají učitelé s pedagogicko-psychologickou poradnou, pokud ji vůbec někdy kontaktovali, v poměru k jejich věku a praxi? Průměrný věk učitelů je 41 let, s průměrnou délkou praxe 15 let. Z těchto učitelů požádalo o pomoc PPP v 71%. Průměrná spokojenost s činností těchto zařízení je mezi výsledkem dobré a uspokojivé. Toto procento je o 30% vyšší, než v předběžném výzkumu, což je velice pozitivní výsledek. Můžeme tedy říci, že přibližně 7 z 10 učitelů PPP oslovili alespoň jednou za svou kariéru. Další instituce, tedy jiné než PPP nedopadly tak dobře. Jiné instituce požádali učitelé ve 40%. Nejčastěji pak byla uvedena OSPOD. Nejednoznačným předpokladem bylo, zda PPP využívají spíše mladší učitelé (do 40 let), z důvodu menší praxe a toho, že si v některých situacích nevědí rady. Nebo zda PPP kontaktují častěji starší učitelé (40 a více), kteří nepodceňují i začínající problémy a potíže žáků a poradnu zkontaktují právě díky dlouholeté praxi. Z výsledků je patrné, že PPP kontaktují ve většině starší učitelé a to v 76%. 65% učitelů mladších 40 let, alespoň jednou také zažádalo o pomoc PPP.

Spolupráce s poradnou se týká všech žáků školy a probíhá po celou dobu studia. „Aktivity realizované se spoluprací s PPP se zaměřují především na posilování zdravého sebevědomí, rozvíjení asertivního chování, kritického uvažování a schopnosti čelit tlaku vrstevníků, formování osobní zodpovědnosti apod“⁶⁶.

Jaké výchovné problémy řeší učitelé nejčastěji, jak při řešení postupují a s jakými se setkávají překážkami v průběhu řešení výchovně vzdělávacích problémů? Tak zněla poslední výzkumná otázka, kterou je třeba zodpovědět. Nejvíce byla uvedena nekázeň při vyučování, což může být způsobeno špatnými vztahy ve třídě. Tuto skutečnost

---

⁶⁶ Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, online:
<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/2511/SPOLUPRACE-SKOLY-S-PPP.html/> (20.3.2014)

zjistíme například pomocí sociometrického měření. Varovným výsledkem tohoto šetření je, že pokud má jedinec s horšími výsledky a nevybranými způsoby v chování velký vliv ve třídě. V tomto případě se nechá kolektiv žáků snadno strhnout k cílené nekázní, třída je roztržena a špatně se v ní učí. Se třídou je tedy nutné systematicky pracovat například za pomoci PPP. PPP má k těmto situacím připravené krizové scénáře a peer programy. V cílech těchto peer programů nalezneme mimo jiné prevenci potenciálně nebezpečných způsobů chování žáků a výskytu sociálně patologických jevů ve škole. Dále pomáhá s realizací průřezového tématu osobnostní a sociální výchova.

V dílčích cílech peer programu je zlepšování sebeovládání žáků a jejich vnímání následků určitého jednání. Upevňování komunikativní dovednosti žáků, rozvíjení jejich schopností vytvářet přátelské vztahy s vrstevníky a případné konflikty řešit nenásilným způsobem. Zvyšovat zdravé sebevědomí žáků a jejich schopnost zvládat stres, podpořit napodobování pozitivních modelů chování.⁶⁷ Těmito prostředky lze vrátit třídu do správného klimatu vhodného nejen pro učitele, ale i pro žáky.

V dotazníku měli učitelé vyplnit pouze jednu odpověď (větu), se kterou se ztotožňují nejvíce. Bohužel někteří učitelé se nepřenesli přes to, že by měli vybrat pouze jednu možnost. Přes to jsou k dispozici následující údaje. Dotazník vyplnilo 20% pečujících učitelů, kteří chtějí být žákům vždy nablízku a nápomocni při jakémkoliv problému kdykoliv. Za tímto typem učitele by se teoreticky žáci neměli stydět přijít s jakýmkoliv problémem. V 55% za učiteli žáci „Ano“ chodí, v případě odpovědi „Ano, občas“ je to celkem 94%. Mohu tedy potvrdit tento předpoklad pro pečující učitele.

Při zpracování teoretické části jsem využila nejen odbornou literaturu, ale snažila jsem se vycházet i z vyčerpávajících přednášek pedagogické fakulty, dále ze zkušeností pedagogické praxe, kde jsem si mohla s učiteli o problematice pedagogicko-psychologické diagnostiky promluvit. Myslím si, že se mi podařilo teoreticky obsáhnout základy pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele. Dále jsem se snažila o jejich motivaci a přesvědčení, že má pedagogická diagnostika své platné místo ve výchově a vzdělání.

---

⁶⁷ Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, online:
<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/2511/SPOLUPRACE-SKOLY-S-PPP.html/> (20.3.2014)

V empirické části jsem statisticky zpracovala dotazníky odevzdané pedagogy a došla tak ke konkrétním a možná zajímavým výsledkům i pro ně samotné. Výzkumné cíle jsem se snažila zodpovědně zanalyzovat, propojit jednotlivé otázky do vzájemných vztahů a dojít tak k učiněným závěrům. Myslím a doufám, že jsem to dokázala a má práce se tak může stát inspirací a podkladem k dalším studiím.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Didaktické testy	23
Tabulka 2: Typologie pedagogů	29
Tabulka 3: Typologie pedagogů (volně přeloženo).....	29
Tabulka 4: Záznamový arch	48
Graf 1: Věkové rozmezí.....	56
Graf 2: Délka praxe.....	56
Graf 3: Školní klima	57
Graf 4: Třídní učitelé	58
Graf 5: Pravidelnost třídnických hodin.....	58
Graf 6: Náplň třídnických hodin	59
Graf 7: Žádost o pomoc PPP.....	59
Graf 8: Spokojenost s činností PPP	60
Graf 9: Zaměření ped.- psych. diagnostiky.....	61
Graf 10: Metody pedagogicko- psychologické diagnostiky	62
Graf 11: Pedagogicko psychologická diagnostika využívaná učiteli	63
Graf 12: Výchovně vzdělávací problémy	64
Graf 13: Postup při řešení výchovného problému	65
Graf 14: Problémy při řešení potíží žáka	65
Graf 15: Příchod žáků s žádostí o pomoc	66
Graf 16: Nevýznamnější součást práce učitelů	67
Graf 17: Typologie učitelů.....	68

Seznam odborné literatury

ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010.

ISBN 978-80-247-2742-4

DITRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H&H, 1992.

ISBN 80- 85467- 69- 0.

Diagnostika školní zralosti. Školní zralost. Praha: Dr. Josef Raabe, s. r. o., 2012.

ISBN 978- 80- 87553- 52- 7.

FENSTERMACHER, G., D. *Vyučovací styly učitelů*. Praha: Portál, s.r.o., 2008.

ISBN 978- 80- 7367- 471- 7.

GAJDOŠOVÁ, E., HERENYIOVÁ, G., *Metódy a programy práce školského psychologa*. Bratislava: PSYCHOPROF, 1998. ISBN 80- 968083- 1- 1

HAJD MOUSSOVÁ, Z.; DUPLINSKÝ, J. *Diagnostika. Pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2002.

ISBN 80- 7290- 101- X.

HADJ MOUSSOVÁ, H., Z. a kol.: *Pedagogicko-psychologické poradenství I. Vybrané problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005.

ISBN 80- 7290- 215- 6

HADJ MOUSSOVÁ, H., Z. a kol.: *Pedagogicko-psychologické poradenství III*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80- 7290- 146- X

HADJ MOUSSOVÁ, H., Z., DUPLINSKÝ, J. a kol.: *Pedagogicko-psychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2002.

ISBN 80- 7290- 101- X

HAJD MOUSSOVÁ, Z.; DUPLINSKÝ, J. *Diagnostika. Pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2002. ISBN

80- 7290- 101- X.

HRABAL, V. *Pedagogickopsychologická diagnostika žáka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 9. ISBN 80- 04- 22149- 1.

HRABAL, V. st., HRABAL, V. ml. *Diagnostika I. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

HRABAL, V. st., HRABAL, V. ml.: *Diagnostika. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. ISBN 80- 246- 0319- 5.

JIRÁNEK, F., SOUČEK, J., FIŠER, J., HOLUBÁŘ, Z.: *Pedagogická psychologie*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1997. ISBN 80- 7194- 081- X

KOLUCHOVÁ, J., MORÁVEK, S.: *Psychologická diagnostika dětí a mládeže*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1990.

KYRIACOU,CH. *Klíčové dovednosti učitele. Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80- 7367- 434- 2.

MATĚJČEK, Z.: *Praxe psychologického poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80- 04- 24526- 9

MOJŠÍKEK, L. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

NOTA, J.; *Symbolika v kresbě začarované rodiny u žáků 1. stupně ZŠ: diplomová práce*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 2008. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jana Kouřilová.

OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství. Školní a poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978- 80- 86723- 96- 9.

PRŮCHA, J.; *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178- 399- 4.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník, 4., aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 772-8.

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, M., VÁGNEROVÁ, M.: *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80- 7178- 545- 8

ŠVEC, V. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-70-2.

UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

UŽDIL, J.: *Dítě a svět*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966.

UŽDIL, J.: *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J.: *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. ISBN 978- 80- 246- 1538- 7

VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995.

Webové zdroje:

Barvy naší školy, online:

<http://www.barvyskoly.cz/diagnostika-skoly/mereni#ves> (25.3.2014)

Dotazníky B-3 a B-4, představení metody a vyhodnocování, PhDr. Richard Braun, online:

<http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/dotazniky-B3-B4.pdf> (22.9.2013)

Institut pedagogicko- psychologického poradenství ČR, online:

<http://www.ippp.cz/> (18.5.2013)

Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů, online:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/I/Individu%C3%A1ln%C3%AD_vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD_pl%C3%A1n (16.5.2013)

Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, online:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Speci%C3%A1ln%C4%9B_pedagogick%C3%A9_centrum (5.6.2013)

Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, online:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/2511/SPOLUPRACE-SKOLY-S-PPP.html/> (20.3.2014)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, online:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1> (10.8.2013)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, online:

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/strediska-vychovne-pece> (10.6.2013)

Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, online:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderovaproblematika-zamestnancu-ve-skolstvi> (25.3.2014)

Nováková, S. *Sebehodnocení dětí staršího školního věku se specifickými poruchami učení*. (Diplomová práce) Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011., online:

http://is.muni.cz/th/216660/ff_m/Diplomova_prace.txt (12.10.2013)

Orientační grafický test školní zralosti, online:

<http://vychovatelstvi-czv2008.wbs.cz/zvlastnosti/sk.zralost.obrtest.pdf> (12.7.2013)

Pedagogicko- psychologická poradna Rychnov nad Kněžnou, online:

<http://pppkhkrychnov.sweb.cz/WWW/d1.htm> (22.1.2014)

Pedagogická diagnostika v práci učitele, online:

ukp.wz.cz/index1_soubory/pedagogicka%20diagnostika.doc (23.3.2014)

Psychologie v teorii a praxi, Typologie osobnosti učitelů, online:
<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu> (13.11.2013)

Poradenství, národní ústav pro vzdělávání, online:
<http://www.nuv.cz/poradenstvi> (13.8.2013)

PPP a SVP, Kelč, online:
<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevnyajejichprevence/kdehledatraducipomoc/30675.aspx> (16.6.2013)

Rejstřík škol a školských zařízení, online:
<http://rejskol.msmt.cz/> (18.5.2013)

Rozvoj e-learningových kompetencí akademických pracovníků, online:
http://fim.uhk.cz/oliva/tvorba_vedeni/REKAP-www/m01/m01-02.html (24.3.2014)

Sociometricko- ratingový dotazník V.Hrabala, st.online:
<http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/SO-RA-D.pdf> (28.1.2014)

Školský poradenský systém v české republice, online:
<http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf>
(20.8.2013)

Další zdroje:

Duschinská, K. *Didaktika pedagogiky*. (přednáška) Praha Pedf UK

Zvírotský, M. *Obecá pedagogika*. (přednáška) Praha: Pedf UK

Voňková, H. *Metodologie pedagogického výzkumu I*. (přednáška) Praha: Pedf UK

Příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízení.

Seznam příloh

Příloha 1- Dotazník, předběžný výzkum

Příloha 2- Výsledky dotazníkového předběžného výzkumu

Příloha 3- Dotazník, hlavní výzkum

Příloha 4- Výsledky dotazníkového hlavního výzkumu

Příloha 1- Dotazník, předběžný výzkum

Dotazník pro pedagogické pracovníky vyššího sekundárního vzdělávání.⁶⁸

Vážení kolegové, tento dotazník bude využit při předmětu navazujícího magisterského studia Metodologie pedagogického výzkumu a dále bude přínosem pro diplomovou práci na téma Využití pedagogicko-psychologické diagnostiky při práci učitele. Děkujeme za jeho vyplnění. Bc. Michaela Černá a Bc. Zdeňka Vološínová.

Čtverečky, které označují správnou odpověď, označte křížkem .

1. Kolik je Vám let?

- 20 – 30   30 – 40   40- 50   50 a více

2. Jste muž x žena.

- muž   žena

3. Jak dlouhá je Vaše praxe?

- do 5 let   5 – 10   10 – 20   20 a více

4. Na škole pracujete jako:

(Zaškrtněte libovolný počet odpovědí.)

- Učitel
 Třídní učitel
 Výchovní poradce
 Metodik prevence

5. Jak vnímáte klima školy? Zakroužkujte dle stupně spokojenosti 1- značí velmi dobré, 5- značí nepřijatelné

1   -   2   -   3   -   4   -   5

---

⁶⁸ Po konzultaci s PhDr. Jarmilou Mojžíšovou Ph.D. jsem některé naše původní návrhy přepracovala.

6. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky při své práci jako učitel využíváte a jak se získanými informacemi dále pracujete?

---

7. Žádali jste někdy o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu při řešení problému žáka?

ano   ne

8. Na jaké oblasti ve výchovně vzdělávací práci s žáky by se měla pedagogicko-psychologická diagnostika především zaměřit? Co by podle Vás měla řešit pedagogicko-psychologická diagnostika ve škole? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

Učební styl žáka

Sociální vztahy

Klima třídy

Individuální potřeby – potenciality, specifické vzdělávací potřeby

Perspektivní orientaci – doporučení pro volbu dalšího vzdělávání

Prevence a řešení sociálně – patologických jevů

9. S jakými výchovně vzdělávacími problémy jste se setkali, co řešíte nejčastěji? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

Šikana

Zhoršený prospěch žáka

Specifické poruchy učení

Zneužívání návykových látek

Záškoláctví

Nekázeň při vyučování

Jiný problém (uved'te jaký)

10. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky volíte nejčastěji, pokud se chcete dozvědět více o studentech, které učíte? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Rozhovor s žákem
- Rozhovor se spolužáky
- Rozhovor s rodiči
- Rozhovor s učiteli
- Dotazník – př. standardizovaný – SORAD, vlastní vytvořený
- Pozorování
- Analýza výstupů žáka (klasifikace, výsledky činnosti žáka)

11. Pedagogicko-psychologickou diagnostiku využíváte nejčastěji při poznávání:

- Diagnostika sociálních vztahů
- Diagnostika hodnotové orientace žáků
- Diagnostika sebepojetí žáků
- Diagnostika zájmu žáků
- Diagnostika vztahu žáků k učebnímu předmětu
- Diagnostika perspektivní orientace

12. Přicházejí k Vám studenti, pokud potřebují pomoc s řešením osobního problému?

- ano   ano, občas   spíše ne   ne, nepřicházejí

13. Jak nejčastěji postupujete při řešení výchovného problému ve třídě?

(Očíslujte, jak byste postupovali a odpovědi, které byste nezvolili, nečíslujte.)

- Pokusím se promluvit s žákem ve třídě
- Pokusím se promluvit s žákem mimo kolektiv třídy
- Zavolám rodičům
- Zjistím prospěch a projevy žáka v ostatních předmětech
- Promluvím se spolužáky
- Požádám o pomoc výchovného poradce
- O problému informuji třídního učitele

14. S jakými problémy se nejčastěji setkáváte při řešení př. zhoršení prospěchu, kázeňské přestupky, viditelné zhoršení zdravotního stavu studenta a jiné znepokojující příznaky negativně ovlivňující jedince. (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Špatná komunikace se studentem (nechce s Vámi o tom mluvit)
- Rodiče nemají zájem o komunikaci (nechtějí řešit daný problém)
- Rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má nějaký problém
- Vedení školy se za Vás nepostaví
- Cítíte se osamocen/á, tzn., nemáte podporu kolegů/ kolegyně
- Jiný problém (uved'te jaký)

---

15. Jaká odpověď nejlépe vystihuje Váš přístup ke studentům?

- Prioritou je pro mě dobře odučená hodina a to, že studenti odučené látce dobře rozumí
- Chci být studentům vždy nablízku a nápomocen při jakémkoliv problému kdykoliv
- Studenti musejí být především vedeni k samostatnosti, a tudíž by měli být schopni vyvozovat důsledky a propojovat souvislosti toho, co se ve škole naučí
- Chci studentům poskytnout více úhlů pohledu na určitou problematiku a dát jim co největší možnost k vlastní kreativní činnosti

Příloha 2- Výsledky dotazníkového předběžného výzkumu

Statistické zpracování předběžného výzkumu			
	SOŠ	Gymnázium	Učitelé (dohromady)
1. Kolik je Vám let?	100% (15) ⁶⁹	100% (19 počet učitelů)	100% (34)
20 - 30	7% (1)	11% (2)	9% (3)
30 -40	47% (7)	42% (8)	44% (15)
40 - 50	33% (5)	21% (4)	26% (9)
50 a více	13% (2)	26% (5)	21% (7)
2. Jste muž x žena?			
muž	0% (0)	16% (3%)	9% (3)
žena	100% (15)	84% (16)	91% (31)
3. Jak dlouhá je Vaše praxe?			
do 5 let	7% (1)	25% (4)	15% (5)
5 – 10	27% (4)	13% (2)	18% (6)
10 – 20	27% (4)	13% (2)	26% (9)
20 a více	40% (6)	50% (8)	41% (14)
4. Na škole pracujete jako:			
Poznámka: výsledek je označen pouze jako počet osob			

⁶⁹ Pokud není u otázky vyznačena poznámka, tak je tento údaj určující pro výsledky k dané otázce.

Učitel	10	7	17
Třídní učitel	9	12	21
Výchovný poradce	1	1	2
Metodik prevence	1	1	2

5. Jak vnímáte klima školy?

1 (výborné)	0% (0)	11% (2)	6% (2)
2	13% (2)	50% (9)	31% (10)
3	87% (13)	33% (6)	59% (19)
4	0% (0)	6% (1)	3% (1)
5 (nepříjemné)	0% (0)	0% (0)	0% (0)

6. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky při své práci jako učitel využíváte a jak se získanými informacemi dále pracujete?⁷⁰

Neodpověděli	73% (11)	5% (1)	35% (12)
Využívá	27% (4)	95% (18)	65% (22)
Nevyužívá	0% (0)	0% (0)	0% (0)

7. Žádali jste někdy o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu?

Ano	33% (5)	21% (4)	26% (9)
Ne	67% (10)	79% (15)	74% (25)

8. Na jaké oblasti ve výchovně vzdělávací práci s žáky by se měla ped.- psych. diagnostika

⁷⁰ Bylo velmi složité rozhodnout, jak tuto položku budeme hodnotit. Někteří respondenti do odpovědi psali rozsáhlý popis toho, jak diagnostickými metodami pracují. Další respondenti pouze psali, že těchto metod využívají a jiní odpověď vůbec nevyplnili. Z těchto odpovědí nebylo možné efektivně vydedukovat, do jaké míry mají respondenti zkušenosti s pedagogicko-psychologickou diagnostikou.

především zaměřit?
 Co by podle Vás měla řešit ped.- psych. diagnostika ve škole? (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka	100% (34)	100% (64)	100% (98)
Učební styl žáka	18% (6)	17% (11)	17% (17)
Sociální vztahy	26% (9)	16% (10)	19% (9)
Klima třídy	24% (8)	8% (5)	13% (13)
Individuální potřeby – potenciality, spec. vzděl. potřeby	12% (4)	20% (13)	17% (17)
Perspektivní orientace	6% (2)	14% (9)	11% (11)
Prevence a řešení soc.- patologických jevů	15% (5)	25% (16)	21% (21)

9. S jakými výchovně vzdělávacími problémy jste se setkali, co řešíte nejčastěji? (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka	100% (32)	100% (52)	100% (84)
Šikana	3% (1)	8% (4)	6% (5)
Zhoršený prospěch žáka	41% (13)	33% (17)	36% (30)
SPU	13% (3)	12% (6)	12% (10)
Zneužívání návykových látek	3% (1)	2% (1)	2% (2)
Záškoláctví	25% (8)	10% (5)	15% (13)

Nekázeň při vyučování	16% (5)	35% (18)	27% (23)
Jiný problém	0% (0)	2% (1)	1% (1)

10. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky volíte nejčastěji, pokud se chcete dozvědět více o studentech, které učíte? (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka	100% (45)	100% (92)	100% (137)
Rozhovor s žákem	31% (4)	21% (19)	24% (33)
Rozhovor se spolužáky	13% (6)	13% (12)	13% (18)
Rozhovor s rodiči	16% (7)	15% (14)	15% (21)
Rozhovor s učiteli	13% (6)	16% (15)	15% (21)
Dotazník standardizovaný, vlastní	2% (1)	5% (5)	4% (6)
Pozorování	13% (6)	15% (14)	15% (20)
Analýza výstupů žáka	11% (5)	14% (13)	13% (18)

11. Pedagogicko-psychologickou diagnostiku využíváte nejčastěji při poznávání: (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka	100% (21 počet odpovědí)	100% (48)	100% (62)
Diagnostika soc. vztahů	48% (10)	21% (10)	32% (20)
Diagnostika hodnotové orientace žáků	10% (2)	13% (6)	13% (8)
Diagnostika sebepojetí žáka	10% (2)	8% (4)	0% (0)

Diagnostika zájmu žáků	14% (3)	19% (9)	19% (12)
Diagnostika vztahu žáků k učebnímu předmětu	14% (3)	29% (14)	27% (17)
Diagnostika perspektivní orientace	5% (1)	10% (5)	8% (5)

12. Přicházejí k Vám studenti, pokud potřebují pomoc s řešením osobního problému?

Ano	19% (3)	16% (3)	17% (6)
Ano, občas	75% (12)	63% (12)	69% (24)
Spíše ne	6% (1)	21% (4)	14% (5)
Ne, nepřicházejí	0% (0)	0% (0)	0% (0)

13. Jak nejčastěji postupujete při řešení výchovného problému ve třídě? (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka (počet odpovědí)	44x		44x		129x	
	četnost	1. volba	Četnost	1. volba	četnost	1. volba
Pokusím se promluvit s žákem ve třídě	4x	4x	2x	2x	6x	6x
Pokusím se s žákem promluvit mimo kolektiv třídy	11x	9x	19x	15x	30x	24x
Zavolám rodičům	7x	0x	14x	0x	21x	0x
Zjistím prospěch a projevy žáka	6x	1x	14x	1x	20x	1x

v ostatních předmětech						
Promluvím se spolužáky	5x	0x	8x	0x	13x	0x
Požádám o pomoc výchovného poradce	3x	0x	10x	0x	13x	0x
O problému informuji třídního učitele	8x	1x	18x	0x	26x	1x

14. S jakými problémy se nejčastěji setkáváte při řešení př. zhoršení prospěchu, kázeňské přestupky, viditelné zhoršení zdravotního stavu a jiné znepokojující příznaky negativně ovlivňující jedince? (volba libovolného počtu odpovědí)

poznámka	100% (13odpovědí)	100% (31)	100% (44)
Špatná komunikace se studentem	38% (5)	26% (8)	30% (13)
Rodiče nemají zájem o komunikaci	31% (4)	32% (10)	32% (14)
Rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má problém	15% (2)	35% (11)	30% (13)
Vedení školy se za vás nepostaví	8% (1)	6% (2)	7% (3)
Cítíte se osamocen/á, nemáte podporu kolegů	0% (0)	0% (0)	0% (0)
Jiný problém	8% (1)	0% (0)	2% (1)

Příloha 3- Dotazník, hlavní výzkum

Dotazník pro pedagogické pracovníky primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání.

Vážení kolegové, tento dotazník bude využit při výzkumné části mé diplomové práce, která nese název: Využití pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci učitele. Děkuji za jeho vyplnění. Bc. Michaela Černá.

Čtverečky, které označují správnou odpověď, označte křížkem .

1. Napište typ školy, kde učíte _____

Region, ve kterém učíte _____

2. Kolik je Vám let?

20 – 30 let   30 – 40 let   40- 50 let   50 let a více

3. Jste muž x žena.

muž   žena

4. Jak dlouhá je Vaše praxe?

do 5 let   5 – 10 let   10 – 20 let   20 let a více

5. Na škole pracujete jako: (Zaškrtněte libovolný počet odpovědí.)

Učitel/ Vaše aprobace _____

Třídní učitel

Výchovný poradce

Metodik prevence

Speciální pedagog

Školní psycholog

6. Jako třídní učitel máte k dispozici třídnickou hodinu: Nejsem třídním učitelem

1/ týdně

1/ 14dní

1/ měsíc

7. Na třídnických hodinách řešíte/ děláte: Nejsem třídním učitelem

Docházku

Omluvenky

Ostatní administrativu

Interaktivní činnost, hry

Rozvoj vztahů ve třídě

Adaptaci (nových žáků, žáků z menšin, handicapovaných žáků)

Jiné _____

8. Jak vnímáte klima školy? (Zakroužkujte dle stupně spokojenosti: 1- značí velmi dobré, 5- značí nepřijatelné)

1   -   2   -   3   -   4   -   5

9. Žádali jste někdy o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu při řešení problému žáka?

ano   ne

10. Jak jste byli spokojeni s činností pedagogicko-psychologické poradny? (Zakroužkujte dle stupně spokojenosti: 1- značí velmi dobré, 5- značí nepřijatelné)

1 - 2 - 3 - 4 - 5

11. Pomáhá Vám i nějaká jiná instituce? Pokud ano, o jakou instituci se jedná?

ano   ne _____

12. Na jaké oblasti ve výchovně vzdělávací práci s žáky by se měla pedagogicko-psychologická diagnostika především zaměřit? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Učební styl žáka
- Sociální vztahy
- Klima třídy
- Individuální potřeby – potenciality, specifické vzdělávací potřeby
- Perspektivní orientaci – doporučení pro volbu dalšího vzdělávání
- Prevence a řešení sociálně – patologických jevů/ rizikové chování
- Jiné (jaké) _____

13. Jaké výchovně vzdělávacími problémy řešíte nejčastěji? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Šikana
- Zhoršený prospěch žáka
- Specifické poruchy učení
- Specifické poruchy chování (př.: ADHD)
- Zneužívání návykových látek
- Sebepoškozování
- Poruchy vztahů ve třídě
- Nepříjemné klima ve třídě
- Výkyvy v chování
- Integrace dětí (př.: menšinových, cizojazyčných, handicapovaných)
- Záškoláctví
- Nekázeň při vyučování

Jiné (jaké) _____

14. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky volíte nejčastěji, pokud se chcete dozvědět více informací o žácích, které učíte? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Rozhovor s žákem
- Rozhovor se spolužáky
- Rozhovor s rodiči
- Rozhovor s učiteli
- Dotazník – př. standardizovaný – SORAD, vlastní vytvořený
- Pozorování
- Analýza výstupů žáka
  - Písemné práce s osnovou
  - Analýza písma
  - Analýza kresebných výtvorů
- Metoda ústního a písemného zkoušení, kterou volíte častěji?
  - Ústní zkoušení
  - Písemné zkoušení
  - Řeším to individuálně

15. Při práci učitele využíváte nejčastěji diagnostiku:

- Sociálních vztahů
- Hodnotové orientace žáků
- Sebepojetí žáků (jak se žák hodnotí, jak na sebe nahlíží)
- Zájmu žáků
- Vztahu žáků k učebnímu předmětu
- Perspektivní orientace
- Jiné (jaké) _____

16. Přicházejí k Vám žáci, pokud potřebují pomoci s řešením osobního problému?

ano   ano, občas   spíše ne   ne, nepřicházejí

17. Jak nejčastěji postupujete při řešení výchovného problému ve třídě? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Pokusím se promluvit s žákem ve třídě
- Pokusím se promluvit s žákem mimo kolektiv třídy
- Zavolám rodičům
- Zjistím prospěch a projevy žáka v ostatních předmětech
- Promluvím se spolužáky
- Požádám o pomoc výchovného poradce
- O problému informuji třídního učitele

18. S jakými problémy se nejčastěji setkáváte při řešení různých potíží žáka? (Zvolte libovolný počet odpovědí.)

- Špatná komunikace s žákem (nechce s Vámi o tom mluvit)
- Rodiče nemají zájem o komunikaci (nechtějí řešit daný problém)
- Rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má nějaký problém
- Vedení školy se za Vás nepostaví
- Cítíte se osamocen/á, tzn., nemáte podporu kolegů/ kolegyně
- Jiné (jaké)

---

19. Jako nejvýznamnější součást Vaší výchovně vzdělávací práce považujete:

- Předávání informací
- Sledování a hodnocení žákova rozvoje
- Začlenění žáka do sociální skupiny

20. Jaká odpověď nejvíce vystihuje Váš přístup k žákům?

- Prioritou je pro mě dobře odučená hodina a to, že žáci odučené látce dobře rozumí
- Chci být žákům vždy nablízku a nápomocen při jakémkoliv problému kdykoliv
- Žáci musejí být především vedeni k samostatnosti, a tudíž by měli být schopni vyvozovat důsledky a propojovat souvislosti toho, co se ve škole naučí
- Chci žákům poskytnout více úhlů pohledu na určitou problematiku a dát jim co největší možnost k vlastní kreativní činnosti

Příloha 4- Výsledky dotazníkového hlavního výzkumu

Statistické zpracování hlavního výzkumu	
1. Napište typ školy, kde učíte	
ZŠ	74,42%
SŠ	13,18%
Kombinace ZŠ a SŠ	6,20%
Gymnázium	0,78
Jiné	5,43%
Region, ve kterém učíte	
Středočeský kraj	92,24%
Ústecký kraj	6,20%
Liberecký kraj	0,78%
Pardubický kraj	0,78%
2. Kolik je Vám let?	
20- 30	13,18%
30- 40	34,11%
40- 50	35,66%
50 let a více	17,05%
Průměrný věk	41 let
3. Jste muž x žena	
Muž	13,18%
Žena	86,82%
4. Jak dlouhá je Vaše praxe?	
Do 5 let	20,31%
5- 10 let	21,09%
10- 20 let	32,03%
20 let a více	26,56%
Průměrná délka praxe	15 let
5. Na škole pracujete jako:	

Pozn.: libovolný počet odpovědí		
Učitel		84,50%
Třídní učitel		65,12%
Výchovný poradce		19,38%
Metodik prevence		13,18%
Speciální pedagog		9,30%
Školní psycholog		0,00%
Aprobace učitele uvedeno v součtu (Rozdělení dle RVP pro ZŠ)	<i>Jazyk a jazyková komunikace</i>	41
	ČJ	22
	Cizí jazyk	19
	<i>Matematika a její aplikace</i>	17
	M	17
	<i>Člověk a společnost</i>	17
	D	10
	OV	7
	<i>Člověk a příroda</i>	29
	F	2
	CH	9
	PŘ	12
	Z	6
	<i>Umění a kultura</i>	17
	HV	10
	VV	7
	<i>Člověk a zdraví</i>	10
	TV	9
	VKZ	1
	<i>1. stupeň</i>	12
Ostatní	24	
Průměrně učitelé zastávají		2 fce
6. Jako třídní učitel máte k dispozici třídnickou hodinu:		

1/ týdně	21,09%
1/ 14 dní	7,03%
1/ měsíc	23,44%
Nemám	32,03%
Kdykoliv	11,72%
Nejsem třídním učitelem	4,69%
Kolik % třídních učitelů vyplnilo dotazník	67,97%
Kolik % třídních učitelů má pravidelně třídnickou hodinu	75,86%
Průměrně mají třídnickou hodinu	Jednou za 18 dní
7. Na třídnických hodinách řešíte/ děláte:	
Docházku	15,60%
Omluvenky	15,60%
Ostatní administrativu	17,60%
Interaktivní činnost, hry	9,20%
Rozvoj vztahů ve třídě	24,80%
Adaptaci (nových žáků, žáků z menšin, handicapovaných žáků)	8,40%
Jiné	8,80%
Nejčastěji uvedeno	Akce- 6krát
	Prospěch a čtvrtletní hodnocení- 5 krát
	Chování- 4 krát
8. Jak vnímáte klima školy?	
Pozn.: 1- značí velmi dobré, 5- značí nepřijatelné	
1	32,28%
2	45,67%
3	15,75%
4	5,51%

5	0,79%
Průměrné klima na školách	2
9. Žádali jste někdy o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu při řešení problému žáka?	
Ano	70,87%
Ne	29,13%
10. Jak jste byli spokojeni s činností pedagogicko-psychologické poradny?	
Pozn.: 1- značí velmi dobré, 5- značí nepřijatelné	
1	13%
2	37%
3	36%
4	12%
5	2%
Průměrná spokojenost s činností PPP	2,5
11. Pomáhá Vám i nějaká jiná instituce? Pokud ano, o jakou instituci se jedná?	
Ano	40,34%
Ne	59,66%
Jaká	OSPOD- 18 krát
	SPC- 12 krát
	SVP- 9 krát
12. Na jaké oblasti ve výchově vzdělávací práci s žáky by se měla pedagogicko-psychologická diagnostika především zaměřit?	
Pozn.: libovolný počet odpovědí	
Učební styl žáka	12,41%
Sociální vztahy	18,85%
Klima třídy	16,78%
Individuální potřeby- potenciality, specifické vzdělávací potřeby	18,16%
Perspektivní orientaci- doporučení pro volbu dalšího vzdělávání	12,64%

Prevence a řešení sociálně- patologických jevů/rizikové chování	21,15%
Jiné (jaké)	0,00%
13. Jaké výchovně vzdělávací problémy řešíte nejčastěji?	
Šikana	4,03%
Zhoršený prospěch žáka	14,4%
Specifické poruchy učení	12,2%
Specifické poruchy chování (př.: ADHD)	11,3%
Zneužívání návykových látek	2,38%
Sebepoškození	1,10%
Poruchy vztahů ve třídě	12,27%
Nepříjemné klima ve třídě	8,61%
Výkyvy v chování	9,52%
Integrace dětí (př.: menšinových, cizojazyčných, handicapovaných)	4,21%
Záškoláctví	4,40%
Nekázeň při vyučování	15,02%
Jiné (jaké)	0,37%
Jaké	Poruchy příjmu potravy, rizikový sex- 1 krát
	Vztahy- 1 krát
14. Jaké metody pedagogicko-psychologické diagnostiky volíte nejčastěji, pokud se chcete dozvědět více informací o žácích, které učíte?	
Pozn.: libovolný počet odpovědí	
Rozhovor s žákem	15,82%
Rozhovor se spolužáky	9,11%
Rozhovor s rodiči	13,92%
Rozhovor s učiteli	11,27%
Dotazník- př.: standardizovaný- SORAD, vlastní vytvořený	2,66%
Pozorování	10,76%

Analýza výstupů žáka	2,41%
Písenné práce s osnovou	0,89%
Analýza písma	0,63%
Analýza kresebných výtvorů	1,65%
Metoda ústního a písenného zkoušení, kterou volíte nejčastěji?	14,18%
Ústní zkoušení	1,52%
Písenné zkoušení	7,59%
Řeším to individuálně	7,59%
15. Při práci učitele využíváte nejčastěji diagnostiku:	
Sociálních vztahů	26,57%
Hodnotové orientace žáků	12,55%
Sebepojetí žáků (jak se žák hodnotí, jak na sebe nahlíží)	21,03%
Zájmu žáků	19,93%
Vztahu žáků k učebnímu předmětu	15,50%
Perspektivní orientace	4,06%
Jiné (Jaké)	0,37%
Jaké	Žádnou- 1 krát
16. Přicházejí k Vám žáci, pokud potřebují pomoci s řešením osobního problému?	
Ano	36,72%
Ano, občas	50,00%
Spíše ne	12,50%
Ne, nepřicházejí	0,78%
Průměrně žáci přicházejí	1,75 (ano, občas)
17. Jak nejčastěji postupujete při řešení výchovného problému ve třídě?	
Pozn.: libovolný počet odpovědí	
Pokusím se promluvit s žákem ve třídě	10,26%
Pokusím se promluvit s žákem mimo kolektiv třídy	27,74%
Zavolám rodičům	12,59%
Zjistím prospěch v ostatních předmětech	11,42%

Promluví se spolužáky	13,29%
Požádám o pomoc výchovného poradce	8,62%
O problému informuji třídního učitele	16,08%
18. S jakými problémy se nejčastěji setkáváte při řešení různých potíží žáka?	
Pozn.: libovolný počet odpovědí	
Špatná komunikace s žákem	27,75%
Rodiče nemají zájem o komunikaci	26,32%
Rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má nějaký problém	36,84%
Vedení školy se za Vás nepostaví	3,35%
Cítíte se osamocen/á, tzn., nemáte podporu kolegů/ kolegyň	1,91%
Jiné (Jaké)	3,83%
Jaké	Lhaní, zapírání- 2 krát
19. Jako nejvýznamnější součást Vaší výchovně vzdělávací práce považujete:	
Předávání informací	31,72%
Sledování a hodnocení žákova rozvoje	34,41%
Začlenění žáka do sociální skupiny	33,87%
20. Jaká odpověď nejvíce vystihuje Váš přístup k žákům?	
Prioritou je pro mě dobře odučená hodina a to, že žáci odučené látce dobře rozumí	13,17%
Chci být žákům vždy nablízku a nápomocen při jakémkoliv problému kdykoliv	19,76%
Žáci musejí být především vedeni k samostatnosti, a tudíž by měli být schopni vyvozovat důsledky a propojovat souvislosti toho, co se ve škole naučí	30,54%
Chci žákům poskytnout více úhlů pohledu na určitou problematiku a dát jim co největší možnost k vlastní kreativní činnosti	36,53%